Іронічно-ґотична повість

I

Ось уже кілька років стосунки із жінкою у Валентина Заклунного, співака, а заодно й поета, й місцевого краєзнавця, а ще керівника літературного гуртка "Проліски", були ніякі, тобто вона не варила йому їсти, не прала, не прибирала в його кімнаті (кімнат дві, кожному по клітці), ясна річ, що разом вони не спали, а коли й балакали, то в межах тематики сусідів по спільній квартирі. І в усьому цьому був винуватий директор школи, в якій працювала вчителькою Валентина Заклунна.

Колись і йому, і їй надзвичайно подобалося, що в них однакове ім'я — мали немалу втіху проказувати його при нових знайомствах, але це траплялося тільки в молодих літах. Тепер же Валентину було сорок п'ять, а Валентині сорок один, дітей вони так і не придбали; Валентин після тридцяти п'яти почав раптом розбухати, щедро наливаючись товщем, тоді як Валентина навпаки: із кругленької із затишними формами жіночки поступово утоншувалася й ніби вищала, щоки западали, ніс загострився, скавиці витнулись, однак те аж нітрохи її не псувало, можливо, тому, що в часі, в котрому жили, мода на худих непомірно переважала моду на повних — усе тут залежало, очевидно, від смаку чоловіків, яких мішок із кістками чомусь приваблював більше, аніж мішок із салом. Саме тому директор школи, в якій працювала Валентина, зайшовши якось до вчительської і заставши там (рідкісна нагода, можливо, й організована якимсь загулялим чортиком) Валентину саму, несподівано й для себе вирішив перевірити, чи на місці Валентинині знадності, по-конячому щирячи при цьому великі, неприродно білі зуби, але там, де у жінок звичайно бувають груди, знайшов символічні нарости, бо вони майже всохли, а де у жінок найм'якша частина, налапав вузлуваті маслаки — більшого він цього разу не звіряв. А що в цій акції явно був замішаний чорт, а може, тому, що директор школи вбив собі в голову, що поки його збуджують жінки, поти він молодий, а може, й тому, що Валентина під час цих перевірок

та маніпуляцій не відбила йому руки, а солоденько захихотіла і ніжненько сказала: "Ну що це ви надумали, Борисе Івановичу? Некрасіво!" — директор школи відчув гострого спалаха збудження, при чому аж такого, що рішуче забажав розікласти на столі цього мішка із кістками і в задоволення погриміти ним. Але не забуваймо, що він був директором школи, отже дисциплінарним промотором і такого собі дозволити не міг, тим більше, що сенсорно відав: до дверей учительської поривається найбільша пліткарка з-між учительок Софія Петрівна і ще не ввірвалася туди, бо чортик, який організував зустріч директора школи із Валентиною Заклунною, схопив невидимими лапками її спідницю й припнув до невидимого стовпчика, власне видимого — тим стовпчиком була інша вчителька Галина Петрівна, малесенька, як дівчинка, тільки із старим, понурим, помнутим лицем, і Софія Петрівна, волею чортика, конче мала їй доказати чергову плітку. Директор шкоди це чудово знав, тож поспішив закінчити ревізійного акта, повторивши його, при цьому пристрастно шепнув у прозоре, пергаменове вушко Валентини: "Зайди до мене після уроків!" — відтак поривно із учительської вийшов, щось діловито запитав у Софії Петрівни, але відповідь почув від Галини Петрівни, хмикнув і директорським кроком рушив у глибину шкільних сутеренів. І коли б зараз Софія Петрівна вскочила до вчительської, вона ще б застала на сухих щоках Валентини Заклунної подобу рум'янцю, а що той у Валентини перестав з'являтися від пори, коли чоловік її, Валентин Заклун-ний, визнав перед нею (із відчаєм, скажемо) про свою чоловічу капітуляцію, то Софія Петрівна безпомильно б розкусила, що відбулося щойно в учительській, мала-бо свого часу нагоду також пізнати технологію ганебних звичок свого директора. Але до неї недаремно приставлено чортика-утримувача, отож той протримав пліткарку біля Галини Петрівни трохи довше, а коли та ввірвалася нарешті до вчительської, рум'янець на щоках її колежанки встиг вицвісти, як "блідий місяць на ту пору", а сама Валентина смиренно робила записи у шкільному журналі, пильно й ретельно сіючи рівними й рішучими, як солдати, літерами; при цьому вона спокійно міркувала: чи іти сьогодні до кабінету директора, чи поводити його трохи за носа, як це прийнято чинити порядним жінкам для розжару розпаленої іскри, а роздумувала

про це тому, що побоювалася: коли задовго огинатиметься, іскра в холодних директорових очах може й згаснути, а цього їй не хотілося б. Через це вирішила вчинити мудрасно: сьогодні не піти, а при другій директоровій спробі перевірити її знадності, сказати, що вона не може так відразу, а по тому, коли директорові школи не набридне перевіряти її знадності, вона, може, до нього й зайде. Але не раніше! Чудово знала, що директор школи був жонатий, мав троє дітей, невеличку квартиру і трохи більшу заплатню, ніж дістає сама, отже, навряд чи родину покине, та й посада директора не дозволить йому йти на неморальні вчинки, відтак тут вона, Валентина Заклунна, нічого не роздобуде, хіба задовольнятиме похіть цього кнури-ка й не більше. Про Валентина Заклунного під цей час ані згадала, так само не згадала й другого, ба й третього разу, коли директор перевіряв її знадності, зате згадала четвертого, бо тоді перед нею раптом виросла, ніби гумова лялька, надута повітрям, бари-лькувата, з обвислими щоками, широчезним задом (куди там жінкам до такого заду!) Валентинова постать, її розібрало раптом зло, ну, таке зло, аж щось у нутрі в ній розпалилося й зашипіло, ніби те "щось" умочилось у зимну воду. Оце тільки після того зайшла до директорового кабінету, як уже всі зі школи розійшлися; вони там випили, погомоніли, потім директор школи знову поліз до неї з лапаннями, вже не такими скромними, і вона раптом відчула, що її розбирає нервовий трем — це вже коли лежала під директором на канапі; печально зирнула поверх ди-ректової голови, побачила електричну лампочку, і та лампочка раптом почала розростатися, розпукуватися й перетворюватися в оплилу голову її чоловіка, тобто Валентина Заклунного. І її знову взяло таке зло, ну, таке зло, що відпустила чоловічу руку, котра силкувалася стягти з неї трусики, отже, трусики було стягнуто — так вона й стала коханкою директора школи.

2.

Власну неймовірну повноту Валентин Заклунний пояснював у колі знайомих вельми просто: це сталося не через обжерність, бо жінка його готувала (коли ще готувала) такі жахливі страви, що він мав би бути збоченцем, аби з тих страв розтовстіти, і, коли б не під'їдав по їдальнях,

то міг би з голоду околіти, а зі страв, спожитих у їдальнях, сказав научаюче Валентин Заклунний, ще жоден не потовстів, бо там товщ переходить на працівників їдалень, а не на суб'єктів їхньої обслуги; причина ж ховалась у тому, що він —співак, при тому володар унікального голосу, який був вищий тенора, але трохи не дотягував альтіно, не кажучи вже про дишкант, а всі тенори (за невеликими винятками) надмірно набирають у вазі, бо витворення, серйозно пояснював Валентин, особливо високих звуків своєрідно струшує організм, а може, й розтрушує і спричиняє порушення обміну речовин. Окрім того, він був ліричним поетом, а бути ліричним поетом, пояснював із науково-поважним лицем Валентин Заклунний, це все одно, що співати альтом, отже, в нього відбулося подвійне зтруснення і розтрушування організму, відтак подвійно й потовщав. Можливо, цим зумовлювався і спад еротичного інтересу до власної жінки, але Валентин і щодо цього мав власну думку: еротичний спад відбувся з іншої причини; річ у тім, що жінка віддавалася йому без жодної пристрасті: лягала, приймала і йшла від нього без найменшого зворушення, ба й почуття, відтак не наділяючи його ані ласкою, ані вживаючи понуджень, тобто цілком виключала любовні ігри із підігрівом чи підняттям чоловічого тонусу; простіше кажучи, вона його просто не любила, а він уже такий народився: коли його не люблять, то не любить і він. А ще був ліричним поетом, отож виконував місію соловейка, щебечучи обраниці власні вірші, а ті подобалися його жінці тільки в часи ранньої молодості, пізніше почала слухати їх із нудьгою, а раз навіть під час особливо натхненного читання заснула, чим неймовірно його образила, відтак за одної їхньої розбірки назвала його графоманом і бісексуалом, що його не просто образило, а й обурило. По-перше, свято вірив у свій талант, по-друге, бісексуалом не був, хоча, правду кажучи, голубенькі не раз намагалися до нього залицятися. Але він по-рішучому, як справжній муж, їх відшивав, щиро бридячись такими, й навіть прилюдно обурювався, що таке в світі можливе. Зате тонко любив молоденьких поетес, які збирались у літературному гуртку, що його вів: пощебетати з якоюсь, особливо на самоті, було для нього найвищим задоволенням, бо, одне, самі бувши поетесами, дівчатка вислуховували із захватом і його вірші, молитовно (всі вони неймовірні акторки, але

йому до того яке діло?) на нього дивлячись, відтак читали вірші свої, від чого Валентин натхненно збуджувався, інколи й до такої міри, що пробував перевірити, чи поетеси земні істоти чи прибульці; правда, з жодною з них йому не вдалося провести таку перевірку до кінця, приміром, як це зробив директор школи із його жінкою, бо ті хитрюхи недаремно пізнавали секрети мистецтва, отож по-мистець-ки водили його за носа, щось там ледь-ледь дозволяли, відтак вислизали з його рук, як в'юнчики. І тільки одна, котра писала еротичні поези й рвалася учинити собі вечір, де б могла прочитати свої вірші голою дозволила зробити, що він хоче, найпевніше, маючи гострого інтереса довідатися, чи й справді він щось може, а коли він не тільки зміг, а ще й повйокав і погатякав, ніби осідлав доброго коня, то більше вона його до себе не підпускала, надмірно відверто сказавши, що віддається чоловікові тільки раз, а коли він так дуже хоче, нехай організує поетичного вечора (що він міг учинити, як людина відома в місті, керівник гуртка й сам офіційний поет), на якому вони обидва виступлять голими з читанням своїх віршів, а після того побачить (це залежатиме від успіху, здобутого на вечорі): може, віддасться і вдруге, а коли вечір успіху не матиме — то й ні. Очевидячки та юна істота мала idea fix, через що і згоджувалася на такі жертви. Валентин рішуче юній і ексцентричній поетесі відмовив, після чого вони зчужіли, хоч дівчина продовжувала на гуртка приходити; він же, скажемо по правді, ще довго перед сном програвав в уяві сцену, що вони таки організовують вечора й виступають на ньому голими, але, коли вже казали чисту правду, радше волів би бути на такому вечорі глядачем, по змозі єдиним, відтак таємно шкодував, що така ідея прийшла до нього запізно, бо тепер юна й дивитися на нього не бажала. Однак таких контактів із поетесами йому було досить, щоб живити свою ліричну музу, а коли співав, то винятково натхненно, бо без натхнення він у цьому житті був би ні до чого.

І все-таки Валентин Заклунний до того випадку, коли його жінка віддалася директорові школи і стала відтак його коханкою, жив з нею ще сяк-так; вона робила вигляд, що варить йому їсти, але їжа та поступово ставала не тільки неїстівна, але й отруйна, і Валентин це пізнавав усіма фібрами свого могутнього тіла, відчуваючи при цьому, як

бунтується шлунок; робила вигляд, що пере, але тільки намочувала його одежу, яка кисла у воді днів із три, потім викручувала й вішала сушитися, через що його сорочки стали й плямисті, й сірі, а білизна набрала дивної брудної барви, але після падіння (на канапу в директоровому кабінеті) вона ніби викреслила щось у собі (і те "щось" і був Валентин Заклунний) і з негідною прямотою заявила чоловікові:

— Мені набридла твоя поезія, твоє виття (виття — це спів голосом вищим тенора, але трохи нижчим ал-тіно — прим. Авт.), мені все набридло! Що хочеш, роби, але я маю першу любов, тобто коханця, і не збираюся його покидати. От!

Валентин Заклунний уважно подивився на Валентину Заклунну й печально подумав, що цілком не розумів: чому колись полюбив цю жінку, та й зрештою, чому вони живуть разом? Ну хай: і вона Валентина, і він Валентин, але чи ж цього досить, щоб ставати подружжям?

— Хочеш до нього піти? — спокійно спитав, на ходу перекидаючи думками: це й справді було б незле, тоді міг би приводити юних поетес додому.

— Він жонатий! — відрізала жінка, і Валентин зітхнув: ні, поетес приводити додому не зможе.

— То що хочеш? — спитав украдливо.

— Я чесна жінка, — мовила категорично Валентина, — і хочу, щоб ти знав! Щоб не підозрював мене, не висліджував і не робив скандалів! Роби, що хочеш, шляйся собі зі своїми поетесами, а мені дай спокій!

Валентин знову уважно подивився на неї, цей ніби йому належний мішок із кістками, і несподівано помітив, що щічки мішка порожевіли, від чого в її обличчі кволо проглянули риси тієї, в яку колись закохався і з якою вирішив з'єднати свою долю. Зрештою, фраза, сказана жінкою,

була трохи дивна: чому це подумала, що він її вистежуватиме і вчинятиме скандали, адже ще жодного не вчинив та й не збирався. Друге: про поетес вона знає, і не вперше в цьому призналася, отже, таке її чи дратує, чи вражає, а це значить: він їй до кінця не байдужий.

— Гаразд, — сказав так само спокійно, але голосом ближчим до альтіно, ніж до тенора. — Житимемо паралельно.

— Але я тобі не готуватиму, не пратиму й не прибиратиму!

— А хіба робила це раніше? — по-ідіотичному мирно спитав Валентин.

— Ну от, навіть цього не помічав, — трагічно мовила Валентина. — Всі ви, чоловіки, однакові! Я розривалася, жили з себе витягувала, а він не помічав!..

— Бачиш, — сказав мудрасно Валентин, все ще уважно дивлячись на жінку. — Є такий закон: задоволені житейські необхідності не помічаються. Це як город: коли доглянутий, то без бур'янів, і ніхто не помічає, що бур'янів нема. Помічають, коли все позаростало. Хочеш зі мною розлучитися?

— Мені все одно, я тобі сказала! ВІН, — вона зробила наголоса на "він", йшлося, ясна річ, про директора школи, — зі своєю жінкою розлучатися не збирається.

— Гаразд, — повторив Валентин Заклунний. — Житимемо паралельно!

— Що значить — паралельно?! — скрикнула дещо нервово Валентина.

— Ти по собі, а я по собі! — голос у Валентина Заклунного і не здригнувся.

І Валентина знову відчула до нього зло. Таке зло, що аж дихання заклало! Було б куди легше, коли б на неї загорлав, заверещав отим своїм альтіно, кинувся б з кулаками, побіг у школу й побив би її директора, або навіть... убив — тоді б, може, глянула на нього інакше. Але той нікчемний чоловічисько, за якого свого часу вийшла, бо захопилася його дурними віршами і тим верещанням, яке він зве співом, гулькнув у мішка із салом, зрештою ним ставши, сховався злякано, і те сало виросло у фортечні стіни, яких її ядрами не пробити. І жінка відчула, що в нутрі знову розпікається добіла якась залізна штаба, їй нестерпно захотілося плюнути в цю спокійну фізію із обвислими щоками й байдужими синіми, свинськими очицями, але стрималася. Схопилася голими руками за того розпеченого метала і всунула у зимну воду своєї робленої, а може, й відчайної байдужості. Задиміло й зашипіло, але все те відбулось лишень у нутрі. Зовні залишилася врівноважена, тільки великі її й зелені очі звузилися і зблиснули, як у тигриці, котра вже відає, як допастися жертви, і твердо переконана: та жертва від неї ніде не дінеться, бо діватися їй нікуди.

3.

Оце така експозиція до цієї трохи смішної, але більше печальної історії. Бій почався. Виведено на плаца війська, розставлено, як належить: піхота, кавалерія та гармати. Гармати вдарили, і набої зі свистом розрізали повітря. У відповідь — тиша у ворожих рядах, ніби ряди були не з живих шерег, а вирізані із дощок чи пап'є-маше. Але військо, котре видало гарматну сальву, зовсім не було переконане, що супротивник видимий, а не справжній, адже приготувалося до битви й бажало її. Ворог же мовчав, а може, панічно тікав, залишивши замість себе імітацію, а не бойові шики. Саме тому радості в того війська, що наступало, й не було. Який інтерес наступати, коли нема супроти чого? З другого боку, чи ж краще, коли б забитий вояцтвом плац перетворився б у пекло, де все клекоче, рветься, несеться, падає і

вмирає? "Звісно, було б краще", — сумно подумала Валентина Заклунна, різко розвернувшись і рушивши до своєї кімнати, і залишивши отого мішка з салом, у якому злякано сховався маленький переляканий чоловічок. Стоп! Все-таки маленький і переляканий! І вона, оця торба із кістками, раптово пораділа: коли отак злякався і заховався, значить дістала його! А коли дістала, можна спокійніше перевести подиха. Хай йому грець!

Але життя виявляється складнішим усіх ігор. Річ у тім, що директор школи переоцінив свою силу. Мав жінку зовні, може, й не таку показну, але гарячу норовом і з тонкою сонсорною системою. Тобто безпомильно відчувала, коли її вельми службово зайнятий чоловік стрибав, як то просторічно кажуть, у гречку. Коли ж це траплялося, а траплялося не менше й не більше, як раз у чотири роки, вона чоловікові скандалів не влаштовувала, за ним не стежила, суперниці кислотою обличчя не потворила, чемерицею її не впоювала, але подвоювала сексуальну ласку, стаючи надзвичайно вигадливою у пестощах і цим виснажуючи директора школи до краю, бо починав хропти менше, ніж за хвилину після того, як усе відбулося. У такий спосіб ця надзвичайно мудра жінка вбивала кількох зайців: перший — давала чоловікові змогу практично порівняти, яка йому коханка краща, при цьому тонко враховувала основну чоловічу ваду — їхній консерватизм, отже, була територією знаною і освоєною, а з коханкою ще треба було притиратися і методи кохання виробляти — саме в цьому кожна жінка безподібна індивідуалістка; другий заєць — вичерпувала партнера і в того залишалося менше сили для коханки вже фізіологічно, хоч коханка тут мала й переваги, просторічно визначені приказкою: "Хоч корова, аби нова", тобто ставала "коровою новою" і тим більше могла понуджувати партнера; третій заєць — нескандальністю, догідністю й добротою пані директорова безвідмовно діяла на психічну категорію, котра мас назву "совість", у порядних чоловіків вельми розвинену, тобто директор школи ніяк не міг покинути матері своїх трьох дітей та ще й таку, що треба бути свинею, аби чимось їй дорікнути. Завдяки цим обставинам любовний сказ директора школи тривав із правильною періодичністю, як небеснотілий, тобто місячний, цикл у жінок, тільки значно рідше

розставлений у часі: директор школи закохувався, тратив місяць-два, щоб здобути об'єкта, а коли той бував надто вигинливий і за цей час не піддавався, то негайно з таким поривав, бо то був явний доказ, що жінка хоче загнуздати його на свою вподобу, тобто сильніше, ніж може собі дозволити; по тому півроку тривав роман, а тоді й вичерпувався, бо жінки, як правило, тільки півроку можуть витримати невизначеність свого становища (йдеться не про юних, а про зрілих), відтак починають активізовувати атаки на чоловічу свободу.

Це, зрештою, й вело до розриву, після того майже рік директор школи страждав (така була його вдача), а точніше кажучи, боровся із флюїстичними енергетичними посилками покинутої коханки, які в менш цивілізовані часи звалися "чарами", решту два з половиною роки утишувався і від такого штибу потрясінь відпочивав — то й були роки щасливого сімейного життя із власною жінкою, аж доки знову про нього згадував біс, чи чортик, котрий каламутив його нестійку душу.

У випадку із Валентиною Заклунною циклова справність амурних походеньок директора школи певною мірою порушилася. Валентина піддалася йому не через місяць-два, а через тиждень, а що при кожному зляганні бачила з-за плеча директора школи одну й ту ж електричну лампочку, а та лампочка (під дією загадкової психічної аномалії) здобувала химерну здатність роздуватися в подобу голови Валентина Заклунного, то в час сходжень із директором школи жінка відчувала таку злість, ну, таку злість до Валентина Заклунного, що це подвоювало її пал (грало тут, можливо, й те, що вона застоялася без чоловічих до себе зазіхань), що цей пал зовсім не був слабший, аніж той, якого в цей-таки період розпалювала до чоловіка пані директорова, в черговий раз безпомильно відчувши: той знову блукав по гречках. У такий спосіб директор школи опинився між двох вогнів і не міг ніяк віднайти ритмічної гармонізації себе самого, щоб цей зобабічний шал вивести із стану хаосу; жінки ж, як поріддя того хаосу, тут йому анітрохи не сприяли, що й призвело до невиджалованої катастрофи.

Одного разу, коли злість Валентини Заклунної до свого чоловіка, тобто Валентина Заклунного, досягла апогею, бо його голова у формі електричної лампочки виросла до непристойних розмірів, Валентина зактивізувала любасну пристрасть до тієї міри, що во-

гонь запалав аж так: важко було розібрати, хто тут активна сторона, і на це були об'єктивні причини чи побудники. Річ у тім, що в той роковий момент Валентин Заклунний недаремно постав в уяві своєї половини розширений до непристойних розмірів, бо саме в той час, коли Валентина з директором школи шаленіли в любасних пристастях, він брав участь у концерті, присвяченому стількисьтамріччю горілчаного заводу, і того концерта обслуговувала місцева філармонія, отож Валентин не просто брав участь, а й почав співати саме в ту хвилину, коли директор школи злився в екстазі із його жінкою. А що пристрасть ота все більше шаленіла, то в міру того натхненніший ставав сам Валентин Заклунний, і його голос метався по залі, набитій виробниками місцевої горілки, підіймався на нечувані висоти і скаженів цілком синхронно до того, як шаленіла в обіймах директора школи його жінка. Валентин, співаючи, й сам дивувався такому несподіваному зросту своїх вокальних можливостей, через це захват плюскав йому межи очі, а зала вражено завмерла в той час, як місцева знаменитість, пан директор горілчаного заводу, зразки виробів якого оцінив навіть президент якоїсь-там бананової республіки, холодно вираховував в умі, скількома пляшками і якої горілки оплатити натхненного співака. Зрештою й сам Валентин Заклунний у закамарках своєї тонкої душі відчував, що так натхненно він розривається не через саме бажання тієї горілки, яку високо оцінив президент бананової республіки, а через спонуки внутрішні і не до кінця збагненні. Ось чому в кабінеті директора школи його подоба у формі електричної лампочки у той фатальний день виростала до непристойних розмірів, бо це до непристойних розмірів розпалювалася злість Валентини Заклунної, отож звільнилася від пут і дозволила собі повестися непристойно розкуто, через що директор школи, перед цим півночі мучений власною жінкою, чи, власне, його щиролюбне серце не витримало й розірвалось у грудях, як граната, привівши Валентину Заклунну до смертельного жаху — вона на мент

закоцюбла, відчувши на собі залізного тягаря, бо тіло директора школи, яке досі було куди легше тіла Валентина Заклунного, раптом перетворилося в чавунну штабу. Трохи отямившись, Валентина зуміла якось скинути із себе мертве тіло, зирнула на лампочку й побачила, що та здувається, як гумова кулька, з якої виходить крізь крихітну дірочку повітря, а коли обличчя Валентина Заклунного зовсім зникло й пропало, тобто коли лампочка почала нормально асоціюватися із одним із найкривавіших диктаторів XX століття, Валентина Заклунна відчула вже не жах, а звичний холодок. Пильно роззирнула-ся по кабінеті директора школи, підібрала й одягла свої одежі, стежачи, щоб нічого не забути, і раптом виявила в себе відсутність однієї сережки. Цю деталь уклала в розум і пішла впорядкувати тіло директора школи, поки не задуб, вдягши при цьому легкі дамські рукавички. На щастя директор цілком не роздягся, а тільки спустив нижню одежу, тож Валентина її підтягла, застебнула паска, поклала директора на спину, трохи підтягши, щоб голова лягла на бильце канапки, навіть підклала під ту голову підшивку газет: в такий спосіб, і всі це знали, директор любив прилягти на кільканадцять хвилин. Сережки однак на канапі не було. Тоді помітила, що одна рука в коханця затиснута й розтисла пальці, що їй вдалося легко. Полегшено зітхнула: сережка була там, навіть трохи в'їлась у шкіру. Відтак прикрасу знову вправлено до вуха; Валентина ще раз роззирнулася, вимічаючи, чи не залишилося інших слідів її перебування тут, але нічого не запримітила. Тоді на хвилю замислилася: коли прийшла до директора, чергової у вестибюлі не було, отже, та її не бачила. Зараз чергова, очевидно, на місці. Кабінет на першому поверсі, вікно відчинене —шлях до втечі їй вказано. Валентина витягла носову хустину й обтерла всі місця, де могли лишатися відбитки її пальців. Помади не вживала, слідів її ніде не залишила. І тільки після всіх цих маніпуляцій подивилася на директора школи: той мирно спав, його обличчя було вмиротворене і аж ніяк не скривлене. Валентина героїчно підійшла до нього, поцілувала в лоба і сказала тепло:

— Вибач, коханий, але я не винувата! Спи спокійно! — відтак підійшла до вікна й сторожко зобсерву-вала двір, власне задвірки, бо директорове вікно виходило на задвірки.

З живих істот на цю хвилю був присутній тільки пес, який обприскував дерево. Але пес, із породи бродячих, довго не затримався, а подався до місць цікавіших. Валентина скинула туфлі, викинула їх і сумочку з вікна, тоді обрежно звісилася на руках, налапала ногами цоколя, спустила руки нижче і звалилась у траву. Знову уважно роздивилася, чи не віддерлось щось із одежі, протерла місце на цоколі, куди ставала ногами, зарівняла ямку після стрибка — дерн тут не прорвався, взулася і подалася до тильної хвіртки, що виводила до завулку. Очевидно, гадатимемо, той чортик, який її звів із директором школи, виконавши свою місію забрати директора до пекла, зовсім не бажав мститися своїй помічниці, бідній жінці, отож учинив так, щоб ніхто її в тому завулку не уздрів. Досі Валентина вела себе спокійно й розважно, а тут їй захотілося зірватися й побігти, очевидно, саме тоді чортик покинув нею опікуватися. Але осадила себе, як вольовий вершник коня, і рушила далі, не пришвидшуючи кроку. Скажемо при тому, що роман Валентини Заклунної із директором школи тривав трохи більше трьох місяців, отже, досяг свого апогею і про завершення його ще ані він, ні вона не думали. Може тому, йдучи геть від коханця, Валентина Заклунна, хоча позверх і була спокійна, не могла не втрапити у своєрідну прострацію. Вона пішла вулицею, завернула в іншу, вступила в провулка, перейшла до іншого кварталу, завернула ще раз і ще, а тим часом на заході почало вмирати сонце, небо малиново палало, а довкола почали сплітатися найніжніші й майже невидні сутінки. І хоча їздили машини, гукали десь діти, гавкали пси, але всього того не чула — простувала, ніби запакована в капсулу, у незглибимій тиші, очі її лили й лили сіру воду туди, де палав захід, і, можливо, саме тим поглядом вона погасила буйноту барв, бо небокрай раптом вицвів і барви померли, а сіре розтікалося хвилями, наповнюючи вулиці, ніби довжелезні цистерни чи ложа річок. І сіра вода текла тими руслами, повільна, скрижаніла, міражна, ніби бажала втопити чи сховати оту страшенно вихудлу жіночу постать, що й справді нагадувала мішка із кістьми, а може, й саму костомашну, яка заблукала в лабіринтах вулиць, розшукуючи поміж них десь загублену косу.

4.

Ми були б несправедливі до Валентина Заклуннго, з'явивши його малочутливою, ба мізерною істотою, яка після признань його жінки, що має коханця і перестає цілком дбати про нього, Валентина, як чоловіка, тільки те й учинила, що гулькнула у свою сальну фортецю, і там злякано причаїлася, визираючи одним оком та й то примруженим зі страху. Насправді все було складніше, не забуваймо, що Заклунний був ніжна душа: ліричний співак, а ще ліричніший поет. Отож, спершу він учинив десь так, як написано, але довго у сальній фортеці не ховався, бо його вигнав звідтіля смуток, котрий, наче густий дим, заповнив сальну фортецю, тож єство Заклунного, щоб не задушитись у тому диму, в просторіччі це зветься "вчадіти", мусив звідтіля вибиратися на свіже повітря, ну, хоч би в голову, де сальні обкладки були тонші, як на животі чи грудях, і де пульсує не так чуттєва, як мисельна енергія, що й може часом ставати еквівалентом чистого повітря. Саме та енергія й повела Валентина Заклунного на цвинтар.

Але тут, щоб усе було зрозуміло, автор цього опису, чи опусу, мусить дещо роз'яснити. У вичисленні талантів Заклунного я назвав крім співацької та поетичної ще й краєзнавчу його діяльність, але цієї позиції так і не розшифрував. А вона виявлялася в тому, що Валентин активно й успішно вивчав історичні реалії місцевого цвинтаря, але не того нового, діючого, котрого начальство заховало за містом між лісом і який урочисто був названий у тоталітарні часи "Дружба народів", а старого, де вже нікого не ховали і який розташувався посеред міста, як його історична реліквія; до речі, саме сюди Валентин водив юних поетес, у яких закохувався, і саме тут, сівши на якусь по-справжньому визначну могилу і посадивши поетесу на могилу менш визначну навпроти, читав свої і слухав ніжним голоском рецитовані поезії; тут йому, зрештою, віддалася ота ексцентрична поетеса, верхом мрій якої було мати вечір, на якому б декламувала голою. Здається, варто розповісти, як це сталося, і я чиню це зовсім не для того, щоб викликати в читача нездорові еротичні подразнення, а лишень тому, що ця історія деякими нитками вплітається в основну, що є предметом цього опусу, отже, є в ній композиційна потреба, тим більше, що ексцентрична поетеса, як

побачить читач, далеко не вийшла із життя Валентина Заклунного, хоча він певний час гадав, що вона на нього й дивитися не хоче.

Так от, Валентин Заклунний любив приводити поетес на цвинтар, коли тільки починали заплітатися сутінки, найбільш пригожі для поетичних одкровень, а виводив звідти вже тоді, коли поетеси починали вдавати, що їм страшно. Бувши розчуленим од читання власних віршів, а через це наївним чи онаївленим, Валентин навіть не припускав, що отой видимий страх поетес є приключкою, щоб їх, кажучи канцелярською мовою, "наблизити до свого фізичного єства", ба ж ні, він сприймав страх супровідниць буквально і поспішав їх із цвинтаря швидше вивести. Сам ніколи такого страху не відчував, бувши цілком реалістично наладнованим, тобто не вірячи в жодну нечисту силу. І це тимбільш наївно-щиро він чинив, бо спробу наблизити поетес "до свого фізичного єства" він чинив раніше, ще завидна, відтак діставав гострого відко-ша, бо, за природним станом речей, поетеси могли наблизитися, не бачачи його, а він хотів навпаки, щоб це сталося при світлі — чоловіки-поети часом бувають у подібних справах безнадійно дурні.

Із ексцентричною поетесою в нього трапилося інакше. Відбував сеанса за виробленою схемою: почитав вірші, послухав дівочі, тоді поліз наближати поетесу "до фізичного свого єства", дістав одкоша, вибачився і повів по цвинтарю як екскурсовод, натхненно оповідаючи, де яка і чим знаменита могила. При цьому їх і застала темрява, і поетеса, як і всі інші до неї, почала панічно жахатися, і він так само, як інших, повів її на вільний простір. Але в цьому разі, коли вже майже вивів ексцентричну поетесу із цвинтаря, тій раптом запраглося збочити з алеї — щось загуркотіло і з глибин землі почулося чи ячання, чи нявчання: поетеса провалилася у склепа. Валентин, дабре знаючи секрети й таємниці згаданого цвинтаря, з того зовсім не вразився, ліг на землю і всунув ув отвора голову.

— Рук-ніг не поламала? — спитав співчутливо.

— Е, тут класно! — сказала ексцентрична поетеса. —Тільки темно. Киньте, Валентине Вальдемаровичу, сірники.

— Але ж у мене нема сірників, — скрушно сказав Валентин. — Я ж не курю!

— Як же звідси виберусь? — плаксиво спитала поетеса.

— Бачиш мене? — по-діловому спитав Заклунний.

— Та щось там стримить, — сказала поетеса.

— Спускаю руку, а ти хапайся! — наказав Валентин й опустив якомога руку.

Чути стало якісь стуки, грюки — очевидно, поетеса підстрибувала, але до руки так і не дотяглася, а може, чинила так спеціально.

— Заберіть мене звідси! — плаксиво обізвалася вона.

— Стривай, подумаю, — сказав Валентин і тяжко задумався, при тому так довго, що внизу знову заячало чи занявчало.

~ Спущусь до тебе ногами, — сказав Валентин Заклунний, — а ти хапайсь!

І він почав усовуватися в яму ногами, чекаючи, поки за черевики вхопляться делікатні руки поетеси. Але тут сталося несподіване, ніжні ручки вхопили його, але зовсім не за черевики, від чого Валентинові пальці самовільно розтислися (перед цим міцно трималися за вельми хиткого надгробка) і Заклунний погримотів, як лантушисько з салом, у безодню, де все щасливо завершилося, після чого поетеса цілком тепло, навіть ніжно сказала:

— Прикольно! Ні з ким так оригінально не любилася, Валентине Вальдемаровичу, як з вами! Вищий клас! Нє, ви не чувак!

Читача може зацікавити, як вони звідти вибралися? А дуже просто. Ексцентрична поетеса полізла по Валентину, як по стовпу, стала на плечі, підтяглася, вискочила на гору й пішла до сторожа цвинтаря, який прийшов із драбиною і, хоч кілька приступок драбини зламалося, Валентин з натугою із ями виліз, при тому хитре юне створіння ніжно називало його татком це щоб сторож не подумав, що вони коханці-збоченці і, розсерджений, у допомозі не відмовив. В своїх брехнях ексцентрична поетеса не врахувала того факту, що сторож Заклуннего чудово знав, вони тут разом випили не одну півлітру, а отже, знав також, що дослідник старовини любить водити сюди поетес і водив не раз і не одну.

Валентин Заклунний цвинтар любив. Сюди приходив не тільки з поетесами, а більше у хвилини поетичного розчулення й писав найніжніші любовні вірші, а після випадку із ексцентричною поетесою, цей настрій у нього посилився, отже, приходив сюди в часи, коли нерви розшарпувалися, а в осіб, котрі мають тонку душу, нерви не раз розшарпуються. Отож, коли Валентина Заклунна огріла його тим признанням про коханця (до речі, не назвавши його і не сповістивши, що той директор її школи), він, утримуючи позвер-ховний спокій, у нутрі спокійний не був — ураза його все-таки пекла, а меланхолійні думи кружляли в його голові, як діти на каруселі паркового майданчика для розваг. А думав він про те, що життя нестале, життя марнотне, як і цілий світ, що ніхто його в цьому світі не любить і не шанує, навіть не поважає, і це в той час, що намагався іншим зла не чинити; йому здавалося, що простір перед ним у клітинку, як шкільний зошит із математики, а довколішні намогильні пам'ятники перезираються поміж себе й шепочуться. Зупинився перед ямою, в яку провалилася ексцентрична поетеса і в якій відбув із нею гарячого любовного акта, і йому стало ще сумніше, але не тому, що відбув там гарячого акта, а що побачив біля дірки протоптану землю — в цю дірку, очевидно, взяли звичку лазити інші любителі гарячих почуттів. І він знову меланхолійно

подумав: яке воно все ненадійне й плитке: й оці пристрасті з дружиною, і всі оці гарячі акти у склепах, і це повітря в клітинку, і все, все, навіть вірші його, які хоча й рушили у світ кількома тонюсінькими книжечками, але, здається, нікого по-особливому не зворушили, ані захопили, окрім його самого. І він там, на цвинтарі, сказав голосно:

— Допоможіть мені, душі з вічності! Всі про вас позабували в цьому світі, тільки я пам'ятаю! Тільки я написав про вас цілу книжку, і то була єдина моя книга, яку читачі розкупили. І не тинявся я з нею по вечорах та всіляких зібраннях, щоб якогось розпродати чи порозсовувати. Маєте бути мені хоч трошки вдячні, бо єдиний приятель ваш у цьому світі — це також я!

І пройшов цвинтарем якийсь особливий вітер, ніби натикано в нього гострих голок, і зарипів на близькому пам'ятнику давнєколишній залізний вінок, а по тому вітер знагла пропав і глуха, непорушна тиша зависла зусібіч.

— Дякую, душі із вічності! — патетично сказав співак, поет і краєзнавець Валентин Заклунний. — Тепер мені легше!

5.

Валентина Заклунна на похорони директора школи пішла. Мала дві спонуки: явну й потаємну. Явна: довідатися, чи не виникла в когось підозра, що директор школи помер при акті з нею і чи не ведеться щоло нього якесь слідство. Причина потаємна чисто індивідуальна: побачити законну жінку директора школи, ту, яку він так віддано любив. Адже, зійшовшись із директором школи, провела певні звіди й дізналася: директор мав романи з кількома жінками, але завжди поривав із коханками, а не з жінкою. Знову-таки, коли б на похорони не пішла, це в когось могло б викликати нездоровий інтерес: чому? Які не були стосунки між учителями, але на всілякі оказії: святкування, відзнаки, похорони приходили всі. До речі, ніколи не бачила вона на людях

директора школи із жінкою, тим більше на шкільних оказіях. Загалом Валентина мала чіпкий аналітичний розум і в події, яка з нею трапилася, не хотіла пропустити ані дрібниці. На покійного директора школи намагалася не дивитися, бо коли це пару разів мимохіть сталося, відчула дивне обважніння в усьому тілі, ніби в тіло її вникав особливий вітер, в якого натикано гострих голок, і невідь-чому чула, як треться об кам'яного обеліска залізний вінок. Отже, боялася, та ще й як боялася, хоч із закам'янілої машкари її обличчя цього не міг би добачити ніхто — повипинане костомашшя, затягнуте сірою шкірою та й усе! Але вловила погляда найбільшої пліткарки з-поміж учительок Софії Петрівни, саме тієї, яку мусив утримувати за спідницю чорт, коли директор уперше вимацував Валентинині знадності. То був погляд собаки-шукача: трохи веселий, трохи іронічний, а більше пильно-вивідчий. Але Валентину так просто на гачка взяти нелегко, тож не відвела погляда, не сховалася винувато у юрбі, а рушила просто на Софію Петрівну, як танк, зупинилася біля неї, шморгнула і вдарила поглядом, наче списом:

— Співчуваю вам, Софіє Петрівно, — ніжно й улесливо сказала. — Кажуть, ви були йому другом!

Це вийшло, як удар у недозволене місце, долішня щелепа Софії Петрівни відпала й провисла, адже Софія Петрівна певний час таки справді була в коханках у директора школи, але, здається, давно. Отже, одна небезпека й вельми значна, була локалізована, почер-жно Валентина вступала в балачки з іншими присутніми, мило цікавлячись причиною смерті директора школи, і всі воднодуш сповістили, що той помер від удару на серце, так показав розтин, що було цілковитою правдою. Побачила й дружину директора школи; маленьку, досить підтоптану, але з прегарними очима — тонула у чорному крепі, і Валентина серцем пізнала, що смерть невіджалована втрата тільки для цієї жінки. Спостереження заспокоїли її, і вона вирішила не їхати на цвинтаря, але тут з'явилася, ніби з-під землі виросла, Софія Петрівна, взяла її під руку й повела до автобусу, сказавши, що не годиться тікати, адже всі вони один, міцно спаяний організм, і в цьому заслуга передусім директора школи, а в горі їм належить триматися разом. Валентина

зрозуміла, що це був удар у відповідь, тому прийняла його покірливо, одне тільки тривожило її мозка: звідкіля ота втикацька Софія Петрівна довідалася, що вона хоче втекти, адже ще й з місця не зрушила. Зрештою, підкорившись волі колежанки, Валентина ніби пішла з нею на мирову, при цьому її погляд знову впав на винесеного в двір директора школи і знову вколов вітер, а тіло ніби налилося важкою водою, бо цього разу здалося, що покійник їй підморгнув.

Отже, на цвинтаря вона поїхала, ясна річ, на того, якого в тоталітарні часи назвали "Дружба народів", але коли ближчі шідходили й цілували покійника в лоба, до речі, серед них і Софія Петрівна, Валентина того не вчинила, бо тут, на цвинтарі, її обійняв той-таки панічний жах, якого відчула, тримаючи на собі залізне тіло померлого директора школи, а з могили не віяв, а дув на неї отой крижаний із колючками вітер, аж стріпувалися крайки її одежі, і це в той час, коли в інших одежа залишалася незрушна. Але всі були надто зайняті актом похорон і не звернули на те уваги, навіть Софія Петрівна, яка в цей момент саме цілувала колишнього коханця, отже, пробувала в стані глибокого сентименту, а не вивідчої служби, і Валентина зібрала всю силу, аби вийти із того розтрусу, що їй, зрештою й удалося.

Ще більша несподіванка чекала її вдома. Валентин Заклунний, коли жінка зайшла до коридору, виступив зі своєї кімнати, здається, ще більш роздутий від того разу, коли дивилася на нього востаннє, але спокійний, як Бог.

— Мої тобі співчуття, — по-джентельменському сказав він. — То, може, коли твій коханець помер, перестанеш казитися і знову житимемо в мирі?

Тоді-то вона не стрималася й обклала чоловіка такими епітетами, що ті були товщиною в його сальний покрив. Відтак розплакалася, але не кинулася немічно йому на груди, а скажено гримнула дверима; Валентин же Заклунний довго стояв у коридорці, покліпуючи, і туго намагався збагнути: що так розгнівало його жінку? Те, що він знав, хто

був її коханцем? Але це всі знали й донесли йому, здається, відразу по тому, як директор школи вивірив місцезнаходження Валентининих знаднощів. То чого, питається, закипати і влаштовувати такі непристойні сцени? Ні, таких речей Валентин Заклунний, як співак, поет і краєзнавець, зрозуміти не міг.

6.

Така перша дія цієї трагікомедії, а що теперішні драми, як правило, складаються із двох дій, то приступимо до другої. Це автор робить спеціально, щоб захопленому цим дійством театральному режисерові (коли такий знайдеться) було легше перемонтувати матеріал на п'єсу, сам автор зі своїми творами не раз таке проробляв. Загалом трагікомедія, як жанрова структура, не має кінчатися смертю когось із героїв, а наша перша дія цим таки закінчилася, однак прошу зважити, що помер другорядний герой, а головні лишаються живі й здорові, і я навіть можу пообіцяти, що такими вони й залишаться — не можу ж я переступати законів жанру. Окрім того смерть директора школи, як переконається читач, була зовсім не викиданням цього героя із дійства, а навпаки, йому простелено килимця для його продовження, тобто можна сказати, що він умер більше видимо, як фактично. Загалом, це трагедія зумовлює фатальну зав'язку (як це є в нашому випадку), так само й розв'язку (цього не буде), виставляє людей із сильними характерами (те, що Валентина була саме така, читач уже переконався, а щодо Валентина, то може трохи сумніватися, але нехай не поспішає з висновками), і ці сильні характери, прагнучи вищої мети, змагаються (те, що змагаються, факт, а от щодо вищої мети? Але ні, є й вища мета: кожен бік у цьому бою, — нагадаю, що в початках опису я порівняв цю історію до битви на плацу, — намагався взяти гору, отже, вища мета була і є), переборюють усілякі перешкоди і в цій боротьбі гинуть — трагікомедія рішуче відкидає такий понурий плин і останнього постулата (загибель у боротьбі) легковажно перекреслює. Коли ж у драмі автор хоче зробити часову переключку, то в ремарці пише: "Минуло два роки", чи скільки йому треба; у нашому випадку минуло таки два роки. За цей час Валентина, здається, ще більше вихудла,

тобто мішок із кістками став ще більше мішком із кістками, окрім того зарплатню останнім часом платили нерегулярно, чоловік грошей їй не давав, оскільки йому не прала, не варила й не прибирала, правда, шляхетно оплачував квартиру, отож Валентина фінансово ледве дихала. Сам Заклунний навпаки, — потовщав майже вдвічі і коли б тепер йому випала нагода знову витягати з провалених склепів ексцентричних поетес, то він би у ту дірку не провалився б, а благополучно у ній би застряг — що б робила при цьому ексцентрична поетеса важко вгадати, бо жінок взагалі важко вгадати, а ексцентричних поетес тим паче; можливо б, вийшло так, що він став би корком для пляшки, в яку загнано біса чи, кажучи східним терміном, джина. Обставина, що Валентин ще більше розбух, не могла не лютити Валентину — це ніби значило, що той має гроші, обжирається й обпивається, а вона пухне з голоду, хоч насправді пух він, а вона всихала. Але іронія долі була в тому, що Валентин зовсім не пух з голоду, а нормально збільшував сальні відклади, ніби укріплював свою фортецю в обороні перед чорними кулями енергетичних плювків своєї дружини, а коли казати чесно й без насмішок, то він і сам не відав, чому товщав. Заробітки в нього були скромні, правда, напивався й наїдався на фуршетах, які ввійшли тепер у моду, а що був у місті людина знана, та ж бо співак, і поет, і краєзнавець, у кожному культурному заході, що відбувались у місті, обов'язково мав бути присутній, співав на ньому, або ж читав вірші, або ж виступав із лекціями, часом і платними, вів на радіо програму "Пізнай рідний край", одержував дещицю як керівник літературної студії, але тепер нерегулярно, писав до газет, їздив із концертними бригадами в райони, часом і на села, і сяк-так у цьому світі крутився, при цьому умудрившись припухати, хоч удома щось нашвидку собі наколочував, в їдальнях ковтав їжу цілком позбавлену поживних речовин, але не раз засідав у чоловічих компаніях місцевої інтелігенції, пив самогон, заїдав салом із хлібом, цибулею та часником (а поки Україна є Україною цих пожитків у ній ніколи не бракуватиме) і часом повертавсь додому не на двох, а на чотирьох, ніжно похрюкуючи, бо в ті моменти упоєння (слово треба читати в подвійному значенні) йому чомусь здавалося, що це він блукає із черговою поетесою на цвинтарних алеях.

Але тут треба маленьке пояснення: річ у тім, що в його студії поетеси довго не затримувалися, а змінювалися, як хлопці в армії, новим поповненням, бо поезія для певного типу дівчат — ніби вікова хвороба, отож дівчата на неї натхненно хворіли, а перехворівши, легковажно викидали ті дурниці із своїх милих голівок; відтак з-поміж поетес у пізнішому, зрілішому

віці залишаються тільки по-особливому звихнені. Отже, перебування в поетичній студії було для них етапом, як перед цим ясла, садочок, школа, технікум, чи вуз, чи спортивні секції; студія — теж свого роду секція. Ось що вельми пособляло Валентину Заклунному постійно триматися на плаву, тобто він постійно мав у кого закохуватися, а точніше кажучи, мав кого водити по цвинтарних алеях, мав кого садити на надмогильного каменя навпроти себе й читати власні вірші, мав кого, кажучи грубо, лапнути, а це й були живильні джерела його духу, тобто натхнення й творчості, отже, завжди залишався творчо активний і червонощокий, отож, нормально жив — ось, на мою думку, справжня причина того, що він роздимався. Валентина ж таких переваг не мала, а мусила товктися в обридливому вчительському колективчи-ку, де був тільки один чоловік, який викладав англійську мову, але такий невиразний, плохий, лякливий (до жінок лякливий) і чимось заклопотаний, що Валентина, як і її колежанки, були твердо переконані, що штани він носить символічно (цю символічну моду масово перейняли й жінки, щоб ще більше підкреслити символічність цієї одежі), і його причандалля, мабуть, давно перетворилось у суху ломачку. Новим же директором призначили жінку, яка носила офіційну зачіску колишніх партократис і незмінну уніформу з темного костюма та білої кофтини, глухо застебнутої під горлом. Валентина тепер часто дратувалася й верещала на учнів, а те диявольське плем'я, як тільки їм трапляється вересклива вчителька, найменше її слухається, і зовсім не бажає вчити її уроків.

Випадало, що в тій баталії, яку почала Валентина з Валентином, вона безнадійно програвала — ось чому між її костомаччя не раз закипала смола, і це тим більше, що в суспільній опінії (адже всі знали,

як вона ставиться до чоловіка) симпатії та співчуття були, навіть у жінок, не на її, а на його боці, бо саме він бачився страждущим. Про це залюбки розповідав усім сам Валентин Заклунний, особливо в чоловічих компаніях або й коли прогулювався з черговою юною поетесою на цвинтарних алеях: перших він веселив, подаючи все гротесково-іронічно, а других розжалоблював, через це вони не дуже й сердилися, коли він їх трохи почіпував — треба ж людині поспівчувати! Окрім того, кожна з них набувала своєрідного досвіду, як можна нехтувати своїми майбутніми чоловіками.

Усе це маємо знати, щоб зрозуміти, чому Валентина, сидівши в такому безгрошів'ї, якось під літо, одержавши зарплатню за кілька місяців і відпускні, зважилася на путівку до будинку відпочинку: починала відчувати, що коли так триватиме далі, вона, йдучи на роботу в школу, чи тоді, коли надимала жилля, горлаючи на дияволят у класі, раптом не втримає в купі своїх костомах і ті з грімкотом розсипляться чи на хіднику, чи перед класом. Була ще одна причина, не менш важлива: коханець у середовищі, в якому оберталася, не траплявся, а це, здається, — єдина річ, принаймні жінка свято в те вірила, якою може припекти такому стоїчно-невразливому телепню, як її чоловік, і не тільки припекти, а й порушити потугу його сальної самооборони, тобто те сало, яким обіклався, простромити і якось дістати до живого тіла. Чому була так у тому впевнена? А тому, що вважала (цілком хибно, скажемо), що коли в неї був роман із директором школи, то він за нею все-таки стежив, адже знав, хто її коханець, і коли той помер, і так далі — повторюємо, сама вона, сповіщаючи Валентинові про коханця ані імені, ані місця роботи його не подавала, а коли про те сповістила, то він, тобто Валентин Заклунний увіч був тим уражений — це справді так, ми це описували. Виходячи з реальних фактів, Валентин про жінчиного коханця вже знав, а вразився від іншого: зламалася остання його квола сподіванка — це плітки й нічого серйозного там не відбувалося; перша інформація надійшла про те, що директор школи його жінку тільки обмацав, а той обмацував усіх, кого міг і не дуже те таїв. Про те ж, що Валентина з директором школи злягається, довідався пізніше, вже після жінчиного признання, а що його квола сподіванка була зламана раніш,

те його й не вразило, був до того належно підготований. Категоричний читач у цьому місці міг би банально запитати: "А чому вони при таких стосунках не розлучилися?" А тому, поясню від себе, що перебували в стані війни, тобто вели бої з перемінним успіхом одне супроти одного, а коли ведуться бої, то один бік хоче захопити територію другого, а не втекти від нього. Розлучення — це й була б утеча, а поки що про втечу не гадав ані він, ані вона — баталія велася завзята і непримиренна.

Отже, Валентина, кажучи військовим терміном, удалася до військових хитрощів, десь так, як учинили скіфи, коли на них напали перси; покинула плаца і віддалилася, щоб укріпити розхитані костомахи, які грозилися розпастися, а заодно повиглядати собі коханця, який був їй потрібний не для того, щоб задовольнити власну хіть (такого не бажала), а щоб пропекти тією голкою сальні захистні покрови свого чоловіка. Таким чином експозиція склалася така, що Валентин на цілого місяця дістав у розпорядження власну квартиру і туди занадилися гулящі представники міського світу мистецтв, хворі на зеленого змія, який поселився в їхньому нутрі, і які зовсім не бажали його звідти проганяти. Відтак через тиждень хата Валентина Заклунного перетворилась у розгепаного смітника, в бедлам, розгардіяш, звалище мотлоху й непотребу. Отож, коли одного ясносвітного ранку, якими отвережує нас Господь, Валентин Заклунний прокинувся, тобто розплющив одне око, другого ще не розплющував, бо закисло, то те одне око вжахнулося, від чого розплющилося, власне, роздерлося, й друге око, і це друге так само вжахнулося, а може, ще й більше, і він шумко сів на ліжкові, а коли видихнув із себе пари самогону, цибулі й часнику, змішаних із салом, то став бридкий сам собі; а коли спробував видати руладу зі свого солов'їного горла, то почувся риплячий хрип, і це жахнуло його чи не найбільше.

Так завершився отой далеко не духовний бенкет, яким Валентин Заклунний відзначив тимчасове зникнення із дому своєї жінки; після того взявся за розум, тобто обхопив руками голову й спробував того розу-ма обмацати, але його пальці, цього разу духовні, потрапили на саму твань. Валентин ретельно, не без бридливості прибрав у хаті,

тобто в своїй кімнаті і на кухні; відтак виявив у жінчиному ліжку якогось невідомого собі, замизґаного, обпльованого й неголеного чоловічка і викинув, як бдудящого кота чи пса, за двері, хоч воно щось там скавчало й намагалося пояснити, як у те ліжко потрапило: виявилося, то також був поет, але з особливого прошарку, що віршів не пише, а тільки треться біля поетів справжніх, таких, як він, Валентин Заклунний, котрий має цілком офіційного статуса, тобто є членом Спілки письменників. Потім, коли в двері подзвонило ще кілька подібних типів, жорстко прогнав і тих, з чого типи зрозуміли: жінка Заклунного повертається, спротиву не чинили, а покірно забралися геть, гордо при тому образившись, відтак рушили по місту поширювати про нього брехні та насмішки. Але це вже Заклунного не турбувало, він відчувався хоч і спустошеним, але й воскреслим, отож став біля вікна і лірично почав дивитися на зелені дерева; на стіни із відпалою облицювальною плиткою; на шмат неба із чудової форми білою хмарою, що нагадувала дім мрії котроїсь із юних поетес; на сміттєві контейнери у дворі, які під тиском цивілізації із незграбно тоталітарних замінились на постмодерністичні; на зґрабненьку жіночку в короткій спідниці, яка елеґантно перепливала простора двору, поблискуючи трохи заважкими ногами; на відчинене вікно навпроти, з якого висунувся рудоголовий, наче квітка кульбаби, хлопчик і захоплено пускав мильні бульбашки, і ті бульбашки лискуче переливалися барвами, а тоді беззвучно лускали; на шматок вулиці, що звідси проглядався з побитим асфальтом і запружений машинами та людськими постатями, які на цей мент позастигали, — ні, світ був чудовий, вабний, і Валентин Заклунний по-мислительському провів рукою по обличчі. І здригнувся: щоки позаростали щетиною зовсім так само, як у того чоловічка — бродячого пса чи кота, і від огиди співак, поет та краєзнавець зіщулився. Відтак кинувся голитися, пустивши воду й у ванну, а коли увів у неї роздуті тілеса, пізнав блаженство, а з ним тверде переконання, що тепер напевне омиється від скверни, яка клепом наклалася на його плоть.

Не описуватимемо, що відбувалося із Валентиною Заклунною в будинку відпочинку (далеко не поїхала, а тільки за межі міста), бо це для нашої історії зайвий матеріал, тим більше, що джерела авторської інформації, кажучи фігурально, не несуть струмків через території якихось там будинків відпочинку, отже, їхнього сміття не підхоплюють, а вигадувати нічого не бажаю, бо переконаний, що життя досконаліше гри, отже, волію вивіряти правду своїх уявлень таки життям. Досить знати, що Валентина в будинку відпочинку коханця знайшла, а може, знайшов її він, і це друге правдоподібніше, бо в світі так ведеться, що не тільки жінки дурять чоловіків, але й навпаки —так і втримується гармонія цього розколошканого світу. Валентина чоловікові про нового коханця ще сповістить, але це відбудеться пізніше, а ми маємо до вжиття матеріал часово раніший, зв'язаний із Валентином і з черговою його небуденною пригодою.

За тиждень після того, як отямився і знову ввійшов у нормальний плин, чортяка, який не терпить одноманітності буднів, узяв за руку миле створіння — ексцентричну поетесу й делікатно вивів її на вулицю саме в той момент, коли по хіднику від філармонії до приміщення філії Спілки письменників доброчесно й безклопітно простував Валентин Заклунний, він саме думав про те, що невдовзі має відбутися останнє зібрання літературного гуртка "Проліски" перед літніми вакаціями, хоч вакації вже й почалися, про що свідчило перебування в будинку відпочинку його жінки, отож він перекидав думками, котру із незачеплених його увагою юних поетес запросити прогулятися по цвинтарних алеях. Ексцентрична ж поетеса вже його студії не відвідувала, бо вважала, що виросла з того віку, і цей вихід знаменувався з'явою у світ голубенької книжечки на кільканадцять сторінок під загадковою назвою "Таїни темної плоті", отже, вона перейшла в категорію визнаних поетес, а такі на студії вже не ходять. Завдяки власній ексцентричності і вельми розмитим стримувальним моральним началам, вона без зусиль знайшла на видання книжечки спонсора і в літературних колах хвалилася, що в неї готова друга збірка під назвою "Жіночі екстри" і вже навіть вишукано іншого спонсора, готового ту книжечку фінансувати. Отже, її життя, ба літературна кар'єра, складалися більш як щасливо, і тільки

одне зморочувало її душу: не здійснила мрії про вечір, де вона виступила б голою, можливо, разом із голим Валентином Заклунним, а при невдачі цього заходу, то й сама. Про це сумно й думала, коли її вів, делікатно взявши за руку, чортик.

Валентин був трохи короткозорий, отож ексцентричну поетесу з радістю помітив, а чортяку ні, бо той виступав у розрідженій плоті, отож розцілував поетесу в обидві щоки, а коли пішли обіч, вимовив гостро, що вона йому, вчителю й наставнику, не подарувала книжечки "Таїни темної плоті".

— Але ж я таке соромлюся дарувати вам, Валентине Вальдемаровичу, ви ж людина старша, — блаженно сказала поетеса.

— Соромишся? — зчудувався Валенитин. — Навіть після пригод на цвинтарі?

— Але ж тоді було темно, Валентине Вальдемаровичу, — так само блазенно сказала ексцентрична поетеса. — Та й, сказати по правді, я вже про те й забула.

— Хіба можна про таке забути? — ще більше зчудувався Валентин; його не раз вражало, що навіть жінки легкої поведінки вельми полюбляли вряди-годи натягати святенницьку маску.

— Це коли б у мене після того нічого не траплялося, розважно сказала, риючись у сумці, ексцентрична поетеса, — то може, й не забула б, а так...

Вона недбало витягла синеньку книжечку й подала її Заклунному.

— А підписати?

— Вже підписана, — ліниво сказала, дивлячись убік.

І тут чортик, який ніжно тримав за руку ексцентричну поетесу, відпустив її пальці, звів свою передню кінцівку, зробив із перста подобу пістолета, як хлопчаки, котрі граються у війну, і сказав:

— Піф-паф! Га-га-го!

І куля, пущена з чортячого перста, поцілила в скроню Валентину Заклунному, тобто йому, як то кажуть, стрілила в голову думка, а власне, й не думка, а спогад про те, як він мріяв, щоб ця поетична істота, яка дивиться оце на нього найневиннішим поглядом, прочитала йому свої вірші гола. Саме тому Валентин Заклунний і сказав:

— Влаштувала б вечора, про якого мріяла?

— Це ж якого? — інфантильно спитала поетеса.

— Ну, щоб читала вірші гола?

— Я ж хотіла разом з вами, Валентине Вальдема-ровичу, — так само інфантильно сказала вона, дивлячись голубими, як палітурка її книжечки, очима. — І коли б організувала, ви б знали.

— Зі мною разом не вийде, — мовив строго Валентин. — Я людина поважна і що прощається молоді, не дозволяється людям зрілого віку.

— То чого ж питаєтеся? — байдуже продзвенів ніжний голосок.

— Я на того вечора міг би прийти, — мовив невідь-чого вкрадливо Валентин.

— У нашому місті народ такий застійний! — мовила гірко поетеса.

Тоді Заклунний, по-змовницькому роззирнувся, чи не підслухує їх хтось і чи не нюшить (сказати правду, мав усі підстави так чинити, отже, не хворів шизофренічною манією переслідування) і, скосивши одне око на співрозмовницю, тихо мовив:

— Моя жінка поїхала!

— То й що? — не зрозуміла ексцентрична поетеса.

— А те, що могла б почитати голою свої вірші пере ді мною, — він подевотському стулив вуста, ще й відвернувся.

Від несподіванки вона аж очі розширила, і саме в цей час чортик знову взяв її за руку.

— Направду чи жартуєте? — заблищала очима. — І ви будете голим і теж зі мною читатимете?

Він трохи знітився.

— Можна й так! А ліпше: буду публікою, а ти чтицею!

— Нє, я хочу, щоб разом читали й були голими.

— Хай так, — зітхнув Валентин. — Або інакше: я був би співаком, а ти чтицею.

— І можна запросити друзів? — захоплено спитала поетеса.

— Ну, Антоніно! — скривився він. — Поезія любить інтим. А це було б як притон.

— Шарашка, а не вечір! — розчаровано протягла поетеса. — Вечір — це коли багато людей, коли плескають і свистять. І зовсім не був би то притон. На притоні всі голі, а тут будемо голими тільки ми.

— То будемо самі собі плескати і свистіти! — спокійно сказав Валентин. — Хіба в тебе колись таке було? Зрештою, як собі хочеш, інакшого вечора тобі організувати не можу. А приїде жінка, то й такого не зможу.

Вона задумалася, а чортик по-змовницькому Валентину Заклунному підморгнув.

Як бачимо, звинувачувати Валентина Заклунного в моральній нестанечності ніяк не можна, бо адміністратором того вимріяного ексцентричною поетесою вечора (до речі, вона виступала під псевдонімом Антоні-на Цеце) був не Валентин Заклунний, а натуральний чорт, а Валентин тільки піддався його волі чи, правильніше сказати б, насильству — хто б тут міг опертися? Однак цього разу з'явилася сила сильніша чортівських забаганок, адже тут замішувалася жінка, а де подібне трапляється, там усе перевертається догори ногами, бо жінка, як утілення хаосу, є щирим поборником і нищителем усіх логічних конструкцій, навіть коли вони придумані чортівським мозком. Отож не дивно, що після хвилини роздуму, продзвенів ніжний голосок ексцентричної поетеси:

— Нє, так не інтересно, Валентине Вальдемаровичу, — сказала вона. — Бо це буде, як в оргіях колишніх секретарів райкомів, а я не така! Окрім того, двічі одному й тому, я не віддаюсь. Отоді на цвинтарі — то був клас! Такого вже ніколи не повторити.

Дивне в тій тираді для Валентина було, як міцно все-таки тримається в умах людських тоталітарна система, аж навіть такі юні істоти, як ексцентрична поетеса, знають, як розважалися колишні секретарі райкомів. Але це дурниця! Коли б не був Заклунний такий

короткозорий, то побачив би під ту хвилю фізіономію чортика, і це, можливо б, трохи послабило неприємне враження від тієї відмови: обличчя чортика почало видовжуватися і стало подібне на якийсь чудернацький сорт кабачка чи огірка, та й не дивно: залізна антилогіка Антоніни Цеце вразила і його, і він не встиг дівчину біля Валентина затримати, вона вирвала руку й гінко погнала геть. Відтак Валентин залишився з носом у своєму райдужному проекті, і від того в нього виникли меланхолійні думки, що вже старіє і що між ним і дівчатами глибшає рів чи росте стіна, що те юне покоління й чорт не розбере, бо й живе й мислить інакше. І Заклунний рушив між вулиці, посутенілий і печальний і, здається, вперше згадав свою жінку, зовсім не знаючи, що в цей час біля неї обтирається інший чорт, але переодягнений у жевжика з вусиками й маленькою борідкою і з чорними маслянистими очима, з рота якого сиплються не слова, а цукерки й медові пряники, а руки при тому по-діловому обмацують знадності Валентини Заклунної. Валентин того не знав, але тяжко прочував, тому смутно подивився на небо і подумки помолився до його вершителів, щоб знову йому допомогли, або ж принаймні дали спокій.

І все відбулося, як і того разу: коли чорт, перевдягнений жевжиком із вусиками й маленькою борідкою, героїчно запраг дістатися до глибин мішка із кістками, щоб відчути блаженство переможця над субстанцією, яка множить людський рід, Валентину Заклунному випало співати на якомусь ювілейному вечорі, цього разу школи, в якій мав щастя чи нещастя сам навчатися, а це значить виступав безплатно, тож пускав рулади, натхненно закотивши очі, а коли їх з-під лоба викочував, його притемнений натхненням зір виривав із мороку перший ряд із безнадійно постарілими його і не його вчительками, а ще ряд, куди примістили до невпізнання змінених часом його однокласників, власне, нікчемні їхні залишки, бо решта чи розбрелися по світу, чи повимирали. І при цьому густий сплін колисав збурену душу співака, бо думав він про марнотну й тлінну течію часу, відтак голос його ріс і ліз угору, як пацан по драбині, котра була настільки гнила, що готова була під ногами навіть такого малого лізуна розпастися, а особливо високі рулади Валентин витягав із себе, як молодиця відро води із криниці (ось вам і рима: молодиця —

криниця), саме в той час, коли синхронно до того десь у будинку відпочинку шаленіли коханці, його жінка із жевжиком, а найсмутніше в тій історії, що він про це здогадувався, як і того разу, коли Валентина Заклунна злягалася з директором школи. І Валентинові стало смутно ще і від того, що в світі все таке неоригінальне і все банально повторюється; і це справді було так, а доказом цього й таке: он у першому ряді, в самому центрі, біля директора школи, але не того, з яким крутила шуглі-муглі його жона, той уже перебував у краях ліпших, а тієї школи, яку закінчив і яка відзначала ювілея, сидів в усій своїй ослячій величі інший директор, горілчаного заводу, також випускник його школи, якого тут у виступах честили, як найвидатнішого з видатних, кого ця бідолашна школа випустила у світ; при цьому його, Валентина Заклунного, знаменитість справжню, згадували якось мимохіть і серед другорядних. Але він не мав з того огірченого серця, бо директор горілчаного заводу привіз для бенкету на честь ювілею школи кілька ящиків горілки, а він, Валентин Заклунний, міг подарувати дорогій рідній школі тільки ці рулади, вишуканої краси яких крім самого співака, не міг по-справжньому оцінити ніхто. А повтор у випадку із директором горілчаного заводу, трунки якого сподобав якийсь зачуханий президент зачуханої країни, був у тому, як пригадує читач, що в час першого морального падіння Валентини Заклунної були задіяні ті ж таки смислові ряди: школа, горілчаний завод, директори обох закладів, його спів і акт її — ні, без містики тут не обходилося, а диригентом цієї містерії (слово вживається у первісному значенні: таємничий культ богів, при якому присутні тільки посвячені) був, можливо, Той, котрий ніжно тримав передоцим за руку ексцентричну поетесу; до речі, ексцентрична поетеса також була тут, як випускниця цієї ж школи, але розшукати її милого личка в масі дівочих, присутніх тут, Валентин не зміг.

Потім до нього, коли концертна частина ювілею закінчилася, підійшла зворушена вчителька із перлиною сльози на оці, саме та, яка найбільше поставила йому, Валентину Заклунному, колів і двійок й не раз ніжно називала баранячою головою, і сказала розчулено:

— Ти, Валю, красіво співав, дуже красіво, але чого не вибрав веселішої пісні?

Бідна проста душа, ота вчителька! Де їй було, сердешній, знати, що зміст відбутих дійств має свого підтекста; до речі, вона, бідаха, могла навіть не відати й що воно таке, отой капосний підтекст. Ближче до розуміння його тонкої душі підступила ексцентрична поетеса, яка також підійшла до нього після концерту і пильно його обдивилася:

— Ніколи не подумала б, Валентине Вальдемаровичу, — сказала вона цілком серйозним голосом, — що ви можете бути такий сексуальний. Я ще подумаю про нашого вечора на двох! Її брова якось дивно рухнулася, і вона відійшла від нього, увіч демонструючи тильну частину своєї цілком достатньої постаті.

8.

Тут завершується преамбула до другої дії. Як бачить читач, я твора будую згідно класичних канонів сюжету. Сама дія кладеться після цього. А почалася вона з енергійного стуку закаблучків, які несли омо-лоділого, збадьореного, насиченого емоціями від злу-ки (нове модне слово) із черговим коханцем мішка з кістками, котрий офіційно позначався табличкою з висіченим написом: "Валентина Заклунна" — Валентин же пізнав і почув цей прихід чи повернення всіма фіб-рами розпростореного тіла. Енергійно завуркотів замок, ґвалтований ключем, енергійно потупотіли кроки, а за мить двері розчахнулися і в тих дверях навстіж він, котрий і досі втримував у душі їдкі меланхолійні корінці, побачив струнку, ділову жінку з обличчям худим, але й надихнутим, із палючими, наче зіроньки в небі, як пишуть поетеси з його студії, очима, але в тому зірчастому вогні увіч покипувала знайома смола, ще й видавала із себе димові пасемка, тобто Валентинині очі були мрійно затуманені.

— Добре, що застала, — сказала вона. — Серйозна розмова.

З розгону сіла на стільця супроти нього, а він розвалився у фотелі, тримаючи ручку й рукописа однієї з поетес, чергової кандидатки на прогулянку цвинтарними алеями.

— Отак зразу! — здивувався.

— А чого тягнуть? — мовила коротко Валентина. —Так от...

— У тебе з'явився новий коханець, і ти хочеш мені про те чесно звідомити? — спитав цілком спокійно Валентин Заклунний.

— А ти звідки знаєш? — зчудувалася Валентина.

— Як бачиш, небагато тра, — мовив тим-таки невиносним тоном Валентин і додав із притиском на кожному слові. — Від тебе... тхне... коханцем!

— Вибирай вислови! — сказала строго Валентина.

— Гаразд! — згодився Вадентин. — Від тебе ніжно пахне коханцем... Але ж, Валь, я не можу брехати, від нього смердить, як од блудящого пса!..

— Такий тонкий маєш нюх? — їдко сказала Валентина.

— На жаль! — зітхнув він. — Ця біда в мене від матінки! Вона була дивовижно вразлива на запахи!

— А ти пахнеш ліпше? — зімружила по-рисячому очі Валентина, мрійний димок із них пропав, залишилася сама смола. Жінка й справді почала невдоволити-ся, адже сталося, як завжди: він трощив її рішучість і настроєність із делікатністю слона, єдине, що втримувало її — відчуття символічного шприца в руці, а отже, знає він про її нового коханця чи не

знає, а заштрика собі в зад дістав. Недаремно так застигла і знерухоміла широка, розплила його фізіономія.

— Хочеш сказати щось іще? — спитав роблено спокійний голос.

— Так! Костя запропонував мені одружитися, — мовила вона, пильно вимацуючи поглядом сальні складки на його лиці.

— Вітаю! — виплив голос з-за тих складок. — Хочеш розлучитися зі мною і вибратися з моєї квартири?

— Розлучитися так, але хочу, щоб з квартири вибрався ти! — тоном залізної леді сказала Валентина.

І тут відчула, що заштрик, якого всадила в сальні оборонні товщини, тільки тепер дістався міцно захованого нерва і гостренько вразив. Пауза після її залізних слів виявилася затяжна.

— Отже твій новий коханець квартири не має? —нарешті прозвучав глухий голос.

— Він живе в іншому місті, квартири там не має, а хотів би перебратись у наше.

— Отже квартирний авантюрист? — спитав Валентин.

— Вибирай вирази! — прикрикнула Валентина. — Це порядна, чесна й мила людина, і я його люблю! Коли подумати, то саме він моя перша любов!

— Можливо, — сказав якимсь крученим голосом Валентин Заклунний. — Але, по-перше, квартира моя, тобто її дали мені, а не тобі; по-друге, я згоден із тобою розвестися, але при умові, що ти нікого

іншого сюди не приведеш. По-третє, мені йти нікуди, а ти можеш повернутися до своєї коханої мамусі.

— А коли приведу сюди, що зробиш? — з викликом спитала Валентина.

І тут Валентин Заклунний іще раз відчув, що все й справді відбувається при дивному уподібненому зв'язку подій, адже два тижні тому, викидаючи з жінчиного ліжка і зі своєї квартири мізерного, зарослого волоссям чоловічка, він ніби проробив "тренування дійством", яке має вчинити ще раз, по-справжньому, можливо, з агресивнішим супротивником, отже, сила, яка сплітала цю сітку, ніби готувала його до певних випробувань.

— Коли це вчиниш, — уже не байдужим, а також залізним чи чавунним голосом прорік він, — викину його, як шолудивого пса, або вчиню це при допомозі міліції. Не забувай, що серед міліціонерів є Андрій, мій шкільний друг і однокласник.

— Гаразд, побачимо! — сказала Валентина рішуче. Так само рішуче встала і поривно пішла геть — смола клекотіла в ній на повну силу і ледве не вихлюпувалась із мішка з кістками, але Валентин, героїчно збуджений своїм залізним учинком та й власною непоступливістю, був до того байдужий — смола цього разу кипіла і в ньому.

9.

Таке сталося перед знаменитою ніччю, коли Валентині Заклунній приснився сон, який зіграв в її житті вирішальну ролю і який можна вважати кульмінацією цієї трохи незвичайної історії, режисером якої важко сказати хто був. А привиділося їй із яскравою чіткістю, що в своїй квартирі (яка складалася із прозорих кубів, густо налитих світлом, що перламутрово грало, і в яку вона ввійшла так само рішуче, як удень після повернення з будинку відпочинку, при цьому всі двері квартири

стояли навстіж), на ліжку в своїй кімнаті, по пупа вкритого ковдрою, в напівсидячому стані, вона застала не кого іншого, як покійного директора школи, свого першого коханця, і це так її вразило, що застигла на вступі до кімнати в розчинених навстіж дверях, і її серденько злякано й гудливо почало битися поміж стулених костомах, вигупуючи якусь тривожну барабанну мелодію.

— Не чекала? — спитав директор школи. — А я за тобою заскучив!..

— Але тк... але ^к. — забекала Валентина, як злякане ягня.

— Знаю, — владно, як це вміє робити кожен директор, сказав її покійний коханець. — Маєш нового хаба-ля. Сідай, проведемо педагогічну нараду.

І тут побачила в своїй кімнаті довгого стола, за яким сиділи самі жінки, при чому не тільки вчительки її школи, серед них Софія і Галина Петрівни, але й чужі, яких уперше бачила.

— Це все мої коханки, — сказав директор школи, — з тамтешнього життя, і всі вони по-батькові Петрівни, бо за цим принципом я їх і добирав. Отже, скликав усіх на педагогічну раду; правда, на відміну від правил тамтешнього життя, пробуватиму у ліжку, а не на чолі столу, а це тому, що жодна з вас не віддалася мені в ліжку, а чи на канапі, чи таки на столі. Сідайте, Валентино Петрівно, ваше місце останнє, бо була в мене остання, на тобі я й околів, найбільше тебе й кохаю.

Валентина подибала негнучкими ногами до столу й сіла на стільця, єдиного тут не зайнятого, відтак у неї з лютою ненавистю вперлися погляди інших коханок директора школи.

— Отже, маєш нового хабаля, — сказав владно, як це чинив завжди, проводячи педагогічні ради, директор школи. — Як його звуть?

— Ко-ко-костя! — пролебеділа Валентина.

— Це, мабуть, такого вибрала, бо сама костя, го-го-го! — зареготав директор школи, але миттю обірвав сміх. — Але без жартів! Я написав наказа, і ми його затвердимо на цьому зібранні: мусиш хабаля негайно покинути, бо це квартирний авантюрист. Це перше питання повістки дня. Голосуємо, хто за?

Піднеслися одностайні руки: проти не було, тих, що утрималися, також.

— Але ж... але ж... — знову забекала Валентина.

— Жодних але ж!.. — ревнув директор школи. — Це наказ! Мушу охороняти моральний статус нестійких своїх коханок, бо добре знаю, що їх чекає в цьому моєму теперішньому світі за моральні переступи. Друге питання повістки дня! Маю когось забрати до себе, бо тут мені без жінки тяжко, звичка! — директор школи ніяково всміхнувся. — Як правило, забирають ту, котру найбільше люблять, а найбільша любов, це, як знаєте, коханка остання. Але не хочу бути несправедливим: кожна має на це право. Чи є добровольці?

Глуха тиша зависла за столом — добровольців увіч не було.

— Чи є пропозиції?

— Може б ви... ти, — сказала тремким голосом Софія Петрівна. — Забрав... забрали... свою жінку?

— Не годиться! — категорично мовив директор школи. — У неї троє дітей, і я був би паскудою, залишивши їх як сиріт.

— Про... пропоную... Валентину... Петрівну, — переривисто мовила Софія Петрівна й затравлено озирнулася. — Ви... ти... сказав... сказали — остання?

— Ця підходить, — владно кинув директор школи. — Але усі інші також. Пропоную жеребкування.

— Але ж... але ж... — пробекала змертвілими вустами Валентина.

— Ніяких але ж! — ревнув директор школи. — Со-фійко, нарізуй папірчики, ти тут старша, а на одному намалюй хреста. Хто його витягне — мій! Тягнути по порядку, в якому ставали моїми коханками. Остання —Валентина Петрівна.

Валентина полегшено зітхнула, хоч тут діставала сяку-таку пільгу. Софія Петрівна взяла шкільного зошита, вирвала з середини два аркушики і величезними, явно не з цього світу ножицями, почала старанно розрізати папірчики на рівні смужки. На одному так само старанно, ніби була не вчителька, а учениця, величезним, також не з цього світу, олівцем намалювала хреста із поперечкою навкосину, тобто православної конфесії, і почала скручувати папірці в ру-рочки — всі дивилися на дійство напруженими очима. Скрутивши папірчики, Софія Петрівна зняла із уже сивої голови старомодного капелюшка, кинула туди рурочки й завзято потрусила. Відтак поклала капелюшка посеред столу, і до нього почержно почали витягуватися руки, довшаючи в ту міру, якою визначалася віддаль кожної до капелюшка. Це супроводжувалося полегшеними зітханнями і бубонінням тих, котрим діставалися порожні папірчики. Зрештою залишився один, і всі аж звелися зі своїх стільців, адже напевне знали, що саме на ньому намальовано хреста, врешті саме така була воля директора школи.

— Тягни, лапочко! — солодко примружила очі Софія Петрівна.

— Не хочу! Не хочу! Не хочу! — розпачливо закричала Валентина, скочила з місця й кинулася у двері, що й досі стояли навстіж. Але в двері вискочити не встигла, бо до неї раптом витяглися дивно продовжені мацаки-руки коханок директора школи, і кожна по-своєму схопила її за одежу, тож за мить знову сиділа на своєму стільці, тільки дивилася на всіх виряченими очима.

— Тягни! — наказав директор школи.

І її рука, незалежно від її волі, потяглася до папірчика, і вже дві руки, також незалежно від її волі, того папірчика розгорнули. Хрест, звичайно, був тут, на що директор школи радісно ошкірився, а колишні його коханки заґелґотали, ніби гуси.

— Вона залишається, а решта вимітайтеся! — грубо наказав директор школи. — Геть! Геть! Геть! Розмовлятиму відтепер тільки з нею, а вас щоб очі мої не бачили!

І всі його коханки не так виміталися, як викочувалися, але повільно, ніби перебували в космічному кораблі і втратили земне тяжіння, отож подобали на скручених у колеса, за мить порозпрямляли тіла й поперетворювались у риб — неквапно одна за одною випливали з кімнати й віддалялись, маліючи.

Валентина ж сиділа за столом, тужно обхопивши руками голову, отож могла не так бачити те чудо, як уявляти, в той час, як директор школи, й досі лежачи в її ліжку, колупався шпичкою у зубах, надумуючи, що чинити далі.

— Відпустіть мене, прошу! — тужно сказала Валентина.

Директор школи недбало віджбурнув шпичку і здивовано видивився на коханку.

— Не хочеш, щоб забрав тебе? — зчудовано спитав. — Я ж тобі виказав величезну честь, ті інші аж скавчали, щоб їх вибрати, а я вибрав тебе. Не мели дурниць і отямся! — додав директорським голосом. — І будь певна, зараз ще тебе не візьму. Маю деякі завади і справи!

І хоч Валентина була вельми уражена тим, що дісталася мертв'якові, жінкою залишалася, відтак делікатно поцікавилася, які ще в нього, директора школи, завади і справи!

— Справи такі! — мовив по-діловому директор школи. — Перша: відігнати від тебе шлюбного авантюриста. До речі, як його звуть?

— Я вже казала, — інфантильно мовила Валентина. — Костя!

— А-а, костя вибрала Костю, го-го-го! — зареготав директор школи, але і як того разу миттю став серйозний. — Прізвище?

— Смердяков!

— Фу! Валю! — скривився директор школи. — Ніяк не можу збагнути цих жінок, — загарячився він. — Та за одне прізвище від нього треба тікати світ за очі. Смердяков! Фу!

— Іншого не траплялося! — кволо озвалася Валентина.

— Гаразд! — кинув поглядом директор школи. —Справа друга: Прибрати зі світу Валентина Заклунного!

— Але ж навіщо?! — здивовано вигукнула Валентина.

— А тому, кохана, — вкрадливо і єхидно заговорив директор школи, — що він стоїть мені на дорозі. А ще тому, люба, — вже цілком єхидно сказав директор, —що це умова, аби міг узяти тебе. І втретє, тому, мила

моя, — його голос був насичений єлеєм, але більш отрутним, як масним, — що пекельна розвідка мені сповістила, що ти й досі його, вибач мені, любиш. Бо коли б не захотіла його смерті, то я не зміг би ані його забрати, ані тебе. А ще пекельна розвідка донесла мені, що зі мною ти зв'язалася не з любові, а щоб допекти йому. Оце мені й заважає, дуже заважає! Бо коли б ти мене любила, я б тебе без проблеми сюди забрав.

— Зрозуміло, — самими вустами сказала Валентина, і в її голові, наче в тісному просторі, куди позалітали, чи їх позаганяли птахи, почали мотатися, битися об стінки, верещати, а радше квікати, якісь пів-думки чи й чвертьдумки — уламки мислительної енергії. Але ні до чого путнього не додумалася; не забуваймо, що це був сон, а в снах люди ніколи не можуть ні до чого путнього додуматися, а ще й потрапивши в екстримальну ситуацію. Отож відклала обдумати все на потім, а тимчасом мала потурбуватися, як би вислизнути чи вискочити з цього сну, тобто перехитрити клятого директора школи, котрий так безцеремонно заліз до її ліжка. І очі її зупинилися на ножицях, що сталево блищали серед столу, де й досі валявся покинутий старомодний капелюшок Софії Петрівни, біля нього — зошит, порозрізувані папірчики, всі порожні і тільки на одному, ближчому до неї, на-мальвано хреста. І їй прийшла до мозку проста й реальна думка, що можна взяти ножиці й перерізати пуповину сну, тоді він і обірветься, директор школи пропаде, а вона вигулькне, як риба з ополонки, в нормальний білий світ.

— Ти це учиниш, — спокійно сказав директор школи, світячи білосніжними зубами. — Але снершу маєш мені віддатися, бо я тут жахливо на баб зголоднів.

— Ні! — істерично заверещала Валентина Заклунна. — Не хочу!

— Жіноче "ні", — по-менторському сказав директор школи, — це більше "так", хоч часом справді значить і "ні" — це по-перше, кохана. Другий артикул.

Вас, жінок, завжди тягне на екзотику: під якогось Смердякова, наприклад, негра, товстуна, почвару і теде, то чому б тобі не полюбитися з мертв'яком, тим більше, що в нас усі підготовчі акти перейдено. Роздягайсь!

І, хоч вона й справді того не хотіла, ще й кричала: "Ні!" — не для того, щоб партнера збудити, а таки справді жахалася, руки її мимоволі підхопили краї сукні і стягли її через голову, в той час очі директора школи почали розгорятися, як живе полум'я. Відтак незалежно від власної волі скинула майку, бо жіночих сорочок та й стаників не носила, й опинилась у мереживних цілком символічних трусиках, яких і скидати не треба, бо почали на тілі опливатися, а коли Заклунна дійшла до ліжка, вони зникли самі від себе. Лягла біля нього, скрушно видихла повітря, заплющила очі й приречено подумала, що коли віддасться йому, то може й не прокинутися. Тому зібралась у грудку, зціпилася, а коли в неї почав заходити крижаний стрижень, уявила, що її права рука — це і є ножиці, якими розрізають пуповину сну, відтак витягла ту руку й клацнула лезами. І пуповина сну перерізалася, а вона опинилася на дні річки чи ставка, відштовхнулася ногами і, ніби гарматний набій, стрімко помчала по довгому холодному тунелеві-стволі, скеровуючись до малого круглячка отвору, густо осяяного сонцем. Відтак вибухла свідомістю у білий світ, тобто опинилася у власному ліжку, покрита потом, і перше, що вчинила: покосувала очима. Ні, біля неї в постелі жодного директора школи не було, чути тільки легкий запах розтопленої смоли, а на столі, куди метнула другого погляда, швидко танули, перетворюючись у димові хмарки, забутий капелюшок Софії Петрівни, зошит, олівець, ножиці і недбало розкидані помережені в кліточку папірці.

10.

Сон був жахливий і настільки реальний, що пам'ятала з нього кожну деталь. Тільки тепер збагнула, що ж по-справжньому її збудило: Валентин Заклунний у своїй кімнаті виводив тренувальні рулади — це значило, що сьогодні в нього мав бути концерт (нагадаємо від себе,

автора: у Валентина Заклунного у якийсь дивний, а може, містичний спосіб статеві акти його жінки з іншими чоловіками співпадали із актом його співу, недаремно деякі цинічні вчені й дослідники прийшли до думки про майже спільну природу творчого і статевого процесів); але цього разу співні рулади чоловіка, які, відверто кажучи, немало раніше її дратували, аж часом, щоб заспокоїтися, билася головою об стінку, тепер чарівливо врятували, бо вирвали із того жахіття, а отже, не її права рука, а саме цей спів виявився тими ножицями, що й перерізали пуповину сну. Вона ж і досі відчувала в лоні... ну, ніби розталу кригу. Отож уперше за довгий час слухала чоловікові верески (визначення її) навіть замило-вано; їй здалося, що у Валентина Заклунного чудовий голос, а може, він так старається в честь її повернення? Ні, то була надто безглузда думка; можливо, мав кудись їхати, адже почав вправи так зарані. Загалом, вони жили останнім часом, не звітуючись, куди ходять і що роблять, але одне в їхніх стосунках залишилося: коли хто куди їхав (хоч би вона в будинок відпочинку), то звіщали про те одне одному, точно вказуючи, скільки та поїздка триватиме; отже, коли кудись має поїхати, то напевне сповістить. З другого боку, те одноманітне виття їй і тепер долягало, адже конче треба було передумати отой жахкий сон, хоча ми всі добре знаємо, що сни — інерційні ігри втомленого мозку, але немає, здається, жодної жінки, котра б у сни не вірила, адже, як сказав авторові цього опусу один молодий письменник, його земляк, котрий із жінками має фатально-важкі стосунки аж до такої міри, що київські феміністки навіть організували пошукового загона, аби його зловити і зробити пластичну операцію, не на обличчі звичайно; так от цей молодий письменник сказав понуро-фаталізова-ним голосом не без зітхання: "Жінка — це продукт інерційної гри втомленого Божого розуму" — ось звідки в мене природа цієї метафори. Відтак рулади, що їх натхненно творив того ранку Валентин Заклунний, аж ніяк не сприяли мозковому зосередженню Валентини Заклунної, тож не дивно, що вона й дратувалася попри своє мимовільне захоплення талантом чоловіка. Але він, здається, верески припинив, і в квартирі почувся м'ятий поступ слона — здається, ішов сповістити, що в нього сьогодні виїздний

концерт. І от у дверях врозтіж промалювалася монументальна постать, ніби створена несамовитим бароковим пензлем.

— Перепрошую, — сказав зовсім не бароково-монументальним голосом, а отим звичним, півжіночим, —може, розбудив, але в мене сьогодні концертний виїзд.

І тут вона відчула жах, бо ще гаразд не вийшла з фантасмагоричної дії сну, бо їй здалося, що ця поїздка якось пов'язана із похмурими нахвалками директора школи прибрати зі світу її чоловіка, а тоді... а тоді... гм...

— А може б, ти не їхав? — сказала вона, і ця фраза прозвучала при їхніх стосунках цілком невідповідно.

— Це ж чому? — підозріло спитав Валентин Заклунний. — Боїшся, що заявиться квартирний авантюрист?

— Що ти мелеш? — обурилася Валентина. — Хотіла б з тобою поговорити.

— Ну, ми, здається, — нещадно прорік Валентин, — вчора достатньо поговорили. Попереджаю ще раз: хай ліпше сюди не потикається!

І тут у ній знову заговорив біс спротиву.

— А коли явиться, то що?

І зависла мовчанка, бо Валентин стояв, ніби гора, складена із сальних полтів (ця образність цілком барокова, там із сала любили складати цілі будинки, а сало, як відомо, сталий елемент української ментальності), і лив у її бік холодну із сталевим вилиском воду погляду.

— Дивись, — бовкнув несподівано для себе, — один твій коханець уже здох!

Відтак повернувся й пішов, забувши зачинити двері. І ті двері навстіж раптом залилися дивним світлом, хоч виходили в темного коридорця, і цьому світлу ніде було взятися; Валентині ж увіч здалося, що у звільнений Валентином Заклунним простір почала впливати знову-таки, як вода, якась світла енергія, яка на мент згустилася в постать іншу, худшу, вищу — десь таку, як колись у директора школи. Жінка лежала в ліжку заціпеніла, але це тривало коротку мить, зрештою, все зникло, пропало й світло.

Валентин Заклунний ходив своєю кімнатою, злегка наспівуючи, — це значило, що вдягався й готувався до виїзду. Вона ж продовжувала лежати, ніби правець узяв, бо те, що він, Валентин, сказав, еге ж, те, що сказав її дивно приголомшило: "А що, — кволо подумала, — коли мав якийсь стосунок до директорової смерті?" І тут згадала цвинтарні захоплення чоловіка і про його прогулянки про цвинтарних алеях із юними поетесами, і про книгу, яку написав з історії того цвинтаря, і про його замиловані розмови про тамтешніх покійників — ще коли поміж себе розмовляли — чи і усе це з нічого й даремне? А ще Валентина згадала того епізода, ну, того... Прийшла тоді з похорон директора школи, і він несподівано висловив їй співчуття, але якимсь єхидним тоном, отже, знав, що покійний був її коханцем, а може знав... еге ж, як він помер? А звідки міг те відати, коли вона в таких справах винятково сторожка, а директор школи тут був також досвідчений стратег. І в її стривожену й розшарпану душу засіялася жахлива підозра, що в тій бодні сала, якою досі сприймала чоловіка, засів немалий чортяка, і що саме отой чортяка усього цього й наколотив, бо коли людина так уже приятелює з мерцями, то напевне з ними має якісь стосунки, а це вже річ, може, й жахкіша, ніж оцей дурноверхий сон, який їй привидівся, бо сон — це нереальне, а Валентин Заклунний, з яким живе вже десять років бік-обіч, реальний таки достеменно. А може, цей сон, з жахом подумала бідолашна жінка, теж його чортівські витівки? Зрештою, він реально пригрозив, що її новий коханець може "здохнути" так само, як

директор школи, а подібного пережити вдруге вона б не змогла, бо коли б і Костя випустив дух, злучаючись із нею, то це вже було б справдешнє чорті-шо. Зрештою, чи не ув'язалася вона в якісь незбагненні потойбічні із сьогобічними справунки, де точиться затята й непримиренна боротьба — чи ж не тому директор школи має дві насушні справи: відшити Костю і прибрати зі світу Валентина Заклунного? Крижані мурашки поповзли їй тілом, отож під ковдрою в її кімнаті лежала не вона, Валентина Заклунна, а перелякана, тремтлива мишка, яка тільки й чекала, щоб гримнули вхідні двері, щоб чоловік нарешті пішов, бо інакше не зможе належно перевести подиха й задихнеться.

Двері гримнули, він пішов. І злякана мишка перестала тремтіти, перевела подиха, а відтак знову стала нормальним мішком із кістьми. Тяжко зітхнула із стогінливим придихом і почала збирати розтріпані і поскручувані думенята, як оті папірчики, що їх у сні нарізала Софія Петрівна для химерного жеребкування, в якому жереб і жертва були зазделегідь намічені.

Присутність у домі чоловіка, тобто Валентина Заклунного, очевидно справді зле на неї діяла, бо як тільки із хати пішов, в голові їй почало світати, як це буває щодня на землі, і провиднюватися, думки впорядкувалися, наскільки могли в жіночому єстві, і сама собі почудувалася із того диму, що на неї наплив. Та й справді: сон — це сон і не більше, очевидно, лежала на лівому боці, от їй і примарилося. Пригадала: прокинувшись, лежала таки на лівому боці. Отже, тут було все в порядку. Сказавши про те, що Костя може "здохнути" так само, як це вчинив директор школи, Валентин просто її прилякав, адже добре відав: мусить їхати, коханець ще міста не покинув, отже, жінка напевне його вдома прийме, а він, Валентин, міг закономірно боятися за свою квартиру; до речі, при-лякував у певних оказіях і раніше, тож перестала звертати на те увагу. Все це речі елементарні, подумала Валентина, значно серйозніше інше: а що, коли Костя й справді квартирний авантюрист? І вона докладно пригадала, як і в яких ситуаціях той заговорював з нею про квартиру. Те, що його назвав так Валентин, до уваги можна було б не брати: учиняв те зі зла. Але так само назвав

Костю, ще й наказав порвати з ним, уві сні й директор школи. Оцей збіг Валентину й непокоїв, адже випадковість — річ виключна, а повтореність — дійсна, хай повторюваність прийшла й через сон. Коли ж розуміти сонне видження, як відбиття реальності в кривому дзеркалі, міркувала Валентина, це значило, що подібна підозра після таки відвертих Костиних розпитувань про її квартиру, а він те чинив у хвилини її розчулення, виникла не тільки від ревнощів у Валентина, але передусім у ній самій, а в сні це проявилося. І вона вирішила, коли Костя їй потелефонує, його прийме, адже він конче хотів подивитися квартиру, відтак проведе делікатні звіди, можливо, й через ряд словесних провокацій, щоб остаточно переконатися, а вже тоді прийме рішення —найпевніше із Костею їй доведеться розпрощатися незалежно від погроз і наказів чоловіка та директора школи; тут належить бути дуже й дуже обережною. Те, що побачила раптом у Валентині містичне начало, отой зв'язок його з мерцями і те-де, звісно дурниця — це сталося під впливом щойно пережитого. До речі, він міг довідатися про директора школи, як її коханця, у простіший спосіб: їхнє місто мале, плітка-рів достатньо, вивідників не менше, отже, можливо, хтось із учительок, хоч би й та Софія Петрівна, йому про те могли й нашептати. Софія Петрівна, між іншим, завжди відгукувалася про Валентина Заклунного з улесливим пошанівком, ніби була така дурна, що не розуміла й не знала, як вони поміж себе живуть, а, можливо, саме й тому.

У такий спосіб Валентина Заклунна впорядкувала думки й пішла приготувати ванну, щоб змити із себе отой піт, що густо зросив її костомашшя після страшного сну, а також усі дурні й марновірні навадження.

11.

Бригада, яка їхала до районного містечка на відзначення колись щасливо народженої там знаменитості, складалася з представника обласного чиновництва, котрий відав культурою, хоч сам навряд чи знав, що таке культура, голови філії Спілки письменників (обоє поїхали

чорним легковим авто), Валентина Заклунного, ексцентричної поетеси, яка сама впросилась у цю поїздку, але голова філії взяв у неї урочисту клятву не читати непристойних віршів, бо район —це район; і нарешті сірого і вилинялого поетика, цілком лисого, із сірим-таки прізвищем Сірокапка, який писав цілком незрозумілі вірші, бо вважав, що найсучасніша поезія має бути незрозуміла навіть її автору — в цьому її вища признака та й уписаність у світовий літературний процес. При цьому Сірокапка настирливо читав свої страшилища скрізь, де випадало; байдуже, в яку аудиторію потрапляв, — чи міських снобів, чи свинарок; сноби при цьому робили розумні обличчя, а свинарки по-материнському жаліли неборачка, вважаючи, що він, бідолаха, від тих наук надвере-дився, і саме тому часом пускали сльозу, з чого Сірокапка взяв тверде переконання, що його вірші універсально впливають на публіку, а на простий народ особливо, бо простий народ не є зіпсований цивілізацією.

Між головою філії та ексцентричною поетесою, ще коли формувалася бригада, відбулася характерна розмова, яка, певною мірою, відбиває будні літературного середовища.

— Антоніно! — строго сказав голова. — Я тебе візьму, коли даси слово, що не читатимеш безсоромних творів.

Поетеса зітхнула, закотила очі під лоба, даруючи заскорузлість своєму шефу, і спитала янголячим голоском:

— А про любов можна?

— Про любов можна, — сказав тим-таки тоном голова. — Але не про злягання!

— А хіба любов не веде до злягання і народження дітей? — наївно спитала ексцентрична поетеса, і це також було сказано таким

янголячим голосом, що голова аж язика в роті забув. Але йому треба було зберегти величність свого становища, тож сказав:

— Антоніно! Ти чудово знаєш, про що я кажу. Не забувай: район — це район і там звикли дивитись на ці речі інакше.

— Хіба на районі, — по-великоміському сказала поетеса, — не злягаються й не народжують дітей? І взагалі, не розумію, який смисл у любові без злягання?

— Тоді я тебе не візьму, поки не зрозумієш, — уже жорсткіше сказав голова філії.

— По-моєму, ви мене вже взяли, — манірно смикнула плечиком ексцентрична поетеса. — Але більше і в голову собі не кладіть!

Голова філії затравлено роззирнувся, чи ніхто не почув того одкриття і зашипів цілком грубо:

— Заткни губу, Тоню! Заткни, бо я тебе на гарматний постріл не допущу до літератури!

— По-моєму, я вже допущена, — сказала манірно поетеса. — Готую до видання другу книжку.

— Але в Спілку не потрапиш, — грізно сказав голова філії.

Ексцентрична поетеса знову закотила очка під лоба і тяжко зітхнула.

— Отже, можна читати тільки про першу стадію любові? — покірно спитала вона.

— Тільки про першу! — категорично прорік голова філії.

— Гаразд! — сказала, скрививши губку, поетеса. — Хай буде по-вашому, хоча по-моему...

— Буде не по-твоему, а як скажу я! — майже викрикнув голова філії.

Отже, між ними також була своя історія, але автор цього опусу її не розслідуватиме, принаймні тут, бо основної теми вона не стосується, адже основна тема й герой — це те, що діялося із Валентином Заклунним та й сам Валентин. Решта — актори другорядних ролей, навіть сам його величність голова філії.

Вони троє, Валентин, Антоніна Цеце і Сірокапка їхали в мікроавтобусику і вели всілякі дорожні теревені, коли ж рапаом мікроавтобусика завело, щось у передньому склі мигнуло, шофер зробив героїчне зусилля вивернутися, завищали гальма, і мікроавтобу-сик з'їхав у кювет, на щастя, тут невисокий. Ними сильно струснуло, а Валентином підкинуло так, що він гримнув маківкою об дах. Ексцентрична поетеса, як їй і належало, дико заверещала, а Сірокапка на своєму сидінні ані зворухнувся, ніби був до нього прикований, а його сіре обличчя залишилося безпристрасне. Вони повилазили із машини, і тільки тут шофер оповів, що винувата в цьому якась іномарка, котра із жінкою-шофером мчалася назустріч, і що він ледве від неї вивернувся. В шофера тремтіли руки й голос, а Валентин Заклунний обмацував черепа, на тім'ї почала виростати ґуля.

— Сильно вдарилися? — співчутливо спитала поетеса.

— Та нічо! Заживе, як на собаці! — героїчно сказав Валентин Заклунний, але голос його також тремтів.

— Покажіть голову! — сказала повелительно ексцентрична поетеса. І це була зворушлива сцена, яку пізніше поетеса опише у вірші, додавши

до неї еротичних ексцез; адже він був величезний, а вона маленька і, щоб обдивилася голову, мусив ставати на коліна, а її пальці ніжно поблукали по його тімені, як у піаністки по клавішах. І збоку це виглядало б і справді еротично: ніби лантух із салом сповідався у гріхах перед горобеням, а горобеня йому лагідно гріхи пробачало, звільняючи його душу для набуття нових.

— Ґуля є! — сказала ексцентрична поетеса і чмокнула в ту ґулю, як дитину. — Тепер легше?

— О, тепер моя ґуля набралася еротичного соку! —сказав Валентин, і вони засміялися. Не сміявся при цьому Сірокапка, бо він взагалі ніколи не сміявся, а також шофер, якому було не до жартів: обходив машину й пильно її обзирав.

— Здається, обійшлося! — сказав нарешті. — Що, викотимо!

І вони дружно на автобусика налягли й на дорогу викотили, власне це зробив сам Заклунний, бо Сірокапка тільки тримався, а шофер був утлий. Після того згаяли з півгодини, бо машина не хотіла заводитися: шофер вискакував вряди-годи назовні; копавсь у моторі, і від тих маніпуляцій і руки, й обличчя стали в нього, як у негра; поетеса при цьому сіла біля Валентина і ніжно гладила йому коліно; і Валентин не був би співаком та поетом, коли б сказав, що це йому неприємно; до речі, він ніколи не сподівався, що в Антоніни Цеце заховано стільки ніжності, бо власна Валентинова жінка ніколи його так не балувала.

— Все гаразд! — сказав нарешті шофер, і мотор завівся. Витер брудні руки об не менш брудну шмату, а обличчя так і не витирав, через що їх дорогою ще й зупинив інспектор ДАІ, бо йому здалося, що за кермом негр, а в інспекторів цієї інституції прищеплено нездорового інтереса до іноземців, з яких можна злупити куди більше, як із бідашних своїх. Але тому довелося розчаруватися, особливо, коли шофер оповів йому плаксивим голосом про іномарку й жінку за кермом, неґречно

вилаявши всіх жінок на світі; ексцентрична поетеса при цьому вклала губки в широке Ва-лентинове вухо і сказала тихо: "Цей шофер — жоно-жер! Я б йому із задоволенням відрізала...", — але закінчити фразу не встигла, бо шофер ускочив ув авто, звів мотора й вони рушили.

— Оце як починає нещастити, так і буде, — сказав фатально шофер-жоножер, в якого фатально посмикувалася щока.

Однак до районного містечка доїхали щасливо. Ми недаремно так докладно описуємо цю поїздку; зрештою, вищезгадане резюме шофера-жоножера, в якого зібралася щось відрізати ексцентрична поетеса, про щастя й нещастя в дорозі, стало ніби печаткою до того, що в той день відбулося — це й справді була дорога випробувань для Валентина Заклунного, що увіч сталося не без участі нечистої сили, але поки що він нічого лихого не думав, хоч ґуля йому ще й досі набрякала, незважаючи на психо-терапічні заходи ексцентричної поетеси.

їх привезли до облупленого будинку культури, який чомусь пах не культурою, а скипидаром, ще до того, як зібралася публіка. Директор цього закладу пояснив, що грошей нема й будинок майже в аварійному стані, при чому трагічно заявив, що надій поліпшити цей стан жодних (очевидно з горя і вживав замість самогону скипидар); Валентин Заклунний при цьому попросив показати йому залу й сцену, бо, коли співав, завжди оглядав місце виступу — мав забобона, якого поділяють деякі співаки: на сцені треба знайти точку, з якої звук іде в залу найліпше. Отож директор дому культури, від якого невиносно несло скипидаром, повів його до обшарпаної зали, стільці тут були пообдирані, поламані, пописані, а підлога не милася, мабуть, років з десять. Але на такі дрібниці Валентин Заклунний мало зважав, йому випадало виступати в місцях гірших. Тож вийшов на сцену, залишивши директора (й того скипидарного запаха) в залі, як слухача, піднявся на сцену, але спершу зацікавився вікном, яке стриміло з лівого боку — щоб зосередитись, у те вікно й зирнув. І йому раптом увіч здалося, що саме в цей час до дверей його квартири в рідному місті підходить чорт, одягнений у жевжика з вусиками й малою борідкою і що цей чорт підняв

руку, щоб натиснути на кнопку дзвінка. Почулися кроки, двері відчинилися і в них постала усміхнена Валентина Заклунна, а чорт, ніби вода, прослизнув у двері навстіж і почав із Валентиною палко обніматися, обціловуючи її кощаве лице:

— Як я за тобою заскучив! — улесливо шептав жевжик. — Не розказати, як за тобою заскучив! То що, покажеш свою квартиру?

І це так різко привиділося й причулося Валентину Заклунному, що він аж головою замотав, ніби кінь.

— У дворі в нас також нелад, — сказав із залу директор будинку культури, і скипидарна хвиля долетіла аж до Валентина. — Щось там побачили? — спитав із інтересом.

— Нічого! — буркнув Заклунний і рушив на сцену.

Потрібне собі місце він вимітив одразу, бо відчував такі місця нутром, рушив туди, похитався на ногах, але тільки пустив руладу, як підлога під ним раптом розверзлася, і та рулада прозвучала, як розпачливий зойк. Затріщали дошки, і співак та ще й поет почав падати в чорну отхлань. І десь там, унизу, в темені, звалив усі свої сто двадцять кілограмів на якийсь зігнилий і потрощений мотлох, заревівши з тієї отхлані на всю силу могутніх легень. Здається, на хвилю втратив тямку, а коли опам'ятався, в отвора згори зазирали до нього якісь обличчя, щось кричали чи гукали перелякано, він же лежав на спині і лупав очима, бо все сталося надто раптово й блискавично.

— Ви там живі? — горлопанив директор будинку культури, наливаючи яму тим-таки запахом скипидару.

— Живий! — сказав Валентин цілком розважливо.

— Нічого не поламали? — горлав директор, ніби був певний, що Валентин не тільки все поламав, а передусім позабивав вуха.

— Зараз побачимо, — сказав Валентин і став рачки. Руки його спирались у якесь шмаття, тож тільки

тепер збагнув, що йому пощастило, бо впав, здається, на протрухлі спортивні мати, які бозна для чого склав саме тут якийсь невідомий Валентиновий доб-рочинник, ніби передчував цю оказію.

— Нічого не поламали? — знову заверещав директор, видуваючи з себе неможливі хвилі скипидарного паху, бо поки що Валентин мовчав.

Заклунний, пихтячи, звівся на ноги, похитався, щось десь боліло, але поламаний не був.

— Все гаразд, — сказав. — Але як звідси вибратися?

— Посидіть, я мотнусь за драбиною! — крикнуп директор і зник.

І тільки тепер Валентин утямив, що там, у дірці, було тільки одне бличчя, хоча коли розплющився після падіння увіч бачив принаймні зо три.

Затупотіли спішні кроки, і поки притупотіли сюди, сповіщені директором, ексцентрична поетеса, поет Сірокапка і якісь працівники цього закладу (голови філії та керівника обласного відділу культури не було, вони в цей час засідали, тобто випивали і під'їдали, в районного начальства) Валентин Заклунний устиг зміркувати, що це падіння чимось нагадує те, коли на його улюбленому цвинтарі провалилася ексцентрична поетеса, а за нею й він; зрештою, тут і там пахло однаково: стервом та цвіллю із скипидарним віддихом, але відчуття були неоднакі, там значно приємніші. А ще він приречено подумав, що навряд чи сьогодні добре співатиме й декламуватиме власні вірші —

настрій у нього став аж зовсім неліричний, бо в душу почало заповзати якесь мряковиння.

Першою прибігла, власне примчала, ексцентрична поетеса.

— Нічого не побили й не поламали, Валентине Вальдемаровичу? — спитала, звісивши в дірку миле личко.

— Здається, ні! — буркнув він.

— Ну, це так прикольно! — зойкнула поетеса, —Хочете, стрибну до вас? Буде лучче, як на тому цвинтарі!

— Та ти що! — ревнув Валентин. — Заспокойся!

— Ваша правда! — швиденько затараторила поетеса. — Та й двічі я не віддаюсь! Але поки вони бігають за драбиною, ми б встигли! Нє, ви справді не побилися?

— Дай мені спокій! — понуро сказав Валентин, сідаючи на трухляві мати.

— Я б вас там пожаліла! — ніжно сказала поетеса. —Але нє, ви приставатимете! Це так прикольно! Збал-діти можна!

— То й балдій! — понуро проказав Валентин, і його голос у ямі зазвучав воістину трагічно.

— Я б сказала, що також провалилася! — защебетала поетеса. — О, Сірокапка плентає!

Невдовзі в дірку зазирнула цілком лиса голова.

— Ви там? — спитала спокійно лиса голова. —.Я тут! — люто відказав Валентин.

— Да-м, не пощастило! — сказала лиса голова. —Вони побігли по драбину.

— Знаю! — буркнув Валентин.

У цей час у дірку зазирнуло ще одне обличчя, очевидно, когось із працівників будинку культури.

— Це ви провалилися, — розважно сказало воно,

— бо хиталися на ногах. Ми забули вас попередити, що цю підлогу розхитувати не можна. Все гаразд?

— Хіба може бути гаразд, коли сиджу в якійсь ямі,

— сердито сказав Валентин.

— Це тому, що ви розхитувалися на ногах, — сказало обличчя. — Але ми вас у два щота витягнемо. Он уже Іван Полікарпович драбину пруть.

Очевидно, Іван Полікарпович і був директором цього закладу, бо знову почав поширюватися запах скипидару. Обличчя якийсь час стрирчали в дірці неруш-но, і було їх рівно стільки, скільки побачив, коли розплющив очі після падіння. За мить вони зникли, і в дірку почали всовуватися лапи драбини.

— Вона трохи того, старенька! — сказав Іван Полікарпович. — То ви осторожненько, не кваплячись! Лізьте!

Драбина вперлася біля нього в мати.

— А знаєте, скільки я важу? — спитав понуро Валентин.

— А скільки?

— Сто двадцять кіло!

— Да, може не видержать, — сказав Іван Полікар-пович. — А ви спробуйте...

Перша приступка обламалася, коли Валентин спробував одірвати від мата другу ногу. Тоді він наліг на драбину всім тілом, і вона слухняно тріснула в стопах.

— Да, не видержала! — сказав скрушно Іван По-лікарпович. — Це мене Павло за неї і сваритиме! Що б його й придумать?

— А залізної у вас нема? — спитав Валентин.

— Ну, ми люди не з області, — сказав директор. — У нас такого нема. Але слава Богу, що чогось собі й цього разу не поламали.

— То що мені тут вік сидіти? — роз'ятрився Валентин.

— Я вам носитиму їсти, — цілком без гумору сказала ексцентрична поетеса, — і на вірьовочці спускатиму.

Але на це Валентин не відповів, тільки засопів, як ковальський міх. І тут йому прийшла в голову думка: як же потрапили під сцену спортивні мати, коли звідсіля не було виходу?

— Ну, знаєте, — спокійно пояснив Іван Полікарпо-вич. — Ми їх туди закинули як зношені й непотрібні, коли ця сцена будувалася. Раньше тут був спортзал. І що б його придумать?

Очевидно, Іван Полікарпович чухав собі потицилю.

— А ви попросіть Петра, — сказав сторонній голос, здається, із тих, котрі ще не зазирали в дірку. — Він оно пригнав крана додому, шось йому тра. В оце вікно встромить стрілу, то мо' й витягне.

— А за що ж чіплять? — спитав Іван Полікарпович.

— Спитайте, чи пасок у них на штанях є, — порадив той-таки розсудливий голос.

— Пасок у вас на штанях є? — спитав Іван Полікарпович.

— Є! — буркнув Валентин Заклунний.

— Ну, то за паска гачком і зачепить, — мовив місцевий мудрець.

— Звиніть уже нас, як вас там звать? — сказав Іван Полікарпович.

— Валентин Вальдемарович, — з готовністю підказала ексцентрична поетеса.

— Да, я й кажу! Посидьте там трохи, а я побіжу до Петра. А пасок на вас не гнилий? Може транспарантом обв'язать, тут у мене лишилися ще старі транспаранти.

— А вірьовки у вас нема? — спитав Валентин. — Пасок не витримає.

— Вірьовка є, та боюся, що, може, теж не видержить. Гнилувата.

— Позичу ще свого паска, — сказав поет Сірокапка.

— Ну, ваш пасок їм навряд чи підійде, — мовив місцевий мудрагель, котрий у дірку ще не зазирав. —Може, в Петра трос який є...

— Спитаю, — згодився Іван Полікарпович. — То я побіг...

— Стійте, — мовив місцевий мудрець. — Трос не годиться, бо може, затягтись, їх і зачавить.

— То як же їх витягать!? — плеснув руками об боки директор.

— По-моєму, тут залізна бочка підійшла б, та, шо під ринвою, — сказав місцевий мудрагель, — там і гачки є. Вони б у бочку влізли, коли б помістилися, і ми їх нагору б витарабанили...

Пізніше, розмірковуючи над цим випадком, смішним, коли дивитися збоку і печальним, коли в нього потрапити самому, Валентин Заклунний утвердився в думці, яку й до цього любив зголошувати при ока-зіях: наш народ, який не є, але мудрий і знайде завжди засоби, щоб щасливо вибратися з будь-якого нещастя та неладів. В кожній кутині землі нашої, дума і розчулено Валентин Заклунний (це також пізніше), неодмінно знаходиться місцевий мудрагель, котрий дасть пораду, до якої не додумається жоден інтелігент (згадаймо, як тоді зреагував поет Сірокапка, до більшого, ніж запропонувати власного паска, який би зійшов хіба за ошийника Валентину Заклунному, він таки не додумався). А невидимий народний мудрагель, якого побачити Валентинові так і не вдалося, все розкусив, як горішка, а ще й зернину розжував — саме в такий спосіб Заклунного з ями й витягли, і коли він з'явився з дірки, забитий у залізну бочку, з вуст усіх, що спостерігали за дійством, вирвався радісний рев, а ексцентрична поетеса ще й у долоньки заплескала, а тоді й прорекла, дивлячись на відомого співака й поета сяючими бісеринками оценят:

— Що не кажіть, а це прикольно! Дуже рада, що поїхала сюди, Валентине Вальдемаровичу, бо з вами з нудьги не пропадеш! Ви — це клас, Валентине Вальдемаровичу, я всім це кажу!

12.

Співав і декламував цього разу Заклунний зле. Може, через те, що дірку спішно заклали нестругаными дошками, і вони гриміли й рипіли під ногами, тож побоювався провалитись удруге, хоч цей страх був безпідставний, бо, як сам признався, цей провал дублював того, на цвинтарі, а тричі такі речі не трапляються — кожен може підтвердити. Мені ж, авторові цього опусу, здається, що причина тут емоційно-психологічна, а щоб її збагнути, треба повернутися до головної героїні дійства Валентини Заклунної і трохи розказати, як та приймала отого загадкового Костю з будинку відпочинку.

А приймала вона його не дуже, бо перше, що сказав їй, обіймаючи: "То що, покажеш свою квартиру?", — тобто прийшов не так до неї, як на оглядини квартири; до речі сказати, те видіння, яке мав Валентин перед тим, як провалитись у сцену, зовсім не було "шаленим маренням рогатого безумця" — фраза, яка кружляла в його мистецькому середовищі, правда, вона вже встигла згубити свого автора, тобто перейшла в сучасну "народну творчість", а цілком відповідала дійсності, і Валентин у цьому був твердо переконаний — очевидячки, містичне начало, яке несподівано (з переляку) відкрила в цьому власна жінка, в ньому таки до певної міри існувало — згадаймо, з яким патетичним вітхненням він звертався до мерців улюбленого свого цвинтаря, благаючи в них помочі, але й він, як помітив уважливий читач, звертався не тільки до безодні, але й до неба...

Отже, необережна фраза про квартиру остудила Валентину, вона вивернулась із обіймів, а коли жевжик знову кинувся до неї, щоб імітувати перевірку знадностей, Валентина зажила банальної хитрості всіх жінок, коли намагаються конче залицяльника здихатися на певний час, тобто заявила, що до неї, мовляв, сьогодні не можна, бо в неї ТЕ,

при цьому робився багатозначний натиск очима. А що було бідному коханцеві робити, коли кохатися із фізіологічних, хай і облудних, причин, бо насправді ТЕ в неї ще не почалося, не було змоги? Костя не належав до тих (з інтелігентного кодла), котрі велемовно забивають баки своїм обраницям речами їм цілком незбагненними, а інтелігентні дівчата від неінтелігентних відрізняються тим, що пильно, із інтересом і з рядом навідних питань усю ту мороч смиренно вислуховують, тоді як неінтелігентні від таких базікал просто тікають, як від бідолашок. Отож Костя інтелектуально забивати баки жінкам не вмів, навіть не підозрював, що така штука (інтелект) у світі існує, був людина активна й ділова, про власні ділові махінації мав звичку з жінками не балакати, отже, у Валентині його вабили два інтереси: її знадності та квартира, а бувши насильно відстороненим од знадностей (перший інтерес), рушив негайно оглядати квартиру, як практична істота, по дорозі відзначаючи вади, нелади і те, що варто було б замінити на сучасніше, при цьому діловито щось бубонів під носа.

— Що це ти шукаєш? — підозріливо спитала Валентина, пильно за ним стежачи, бо міг би щось і вкрасти.

— Нічого не шукаю, люба, — мирно сказав Костя, —а розглядаю квартиру. — Це ж ми тут житимемо після одруження? — спитав невинно. — До речі, квартирка в тебе занедбана, тут треба добре прикласти рук. А я це вмію!

І тут мав необережність зирнути на свою чергову вибранцю. І раптом побачив супроти себе очі рисі, котра готується до смертоносного стрибка. І не встиг він, бідолашка, й отямитися, як над головою плеснув бич, а може, тріснула стеля, а може, почався землетрус, бо стеля захиталася і плафон із трьома лампочками почав розмахувати тими лампочками, і в його, Кости-ні, вуха було ввігнано по цвяху жіночого вереску, отож він, Костя, бувши з природи тугодумний, не зміг відразу збагнути, чого це Валентина розрепетувалася, а його мозок, який цупко хапав насушні й практичні справи, тут ніби розпадався.

— Стой! — сказав і поставив перед собою пальця, від чого Валентина, ніби загіпнотизована, замовкла. —Не можу пойнять, чого ти жилаїш і чому верещиш? По-моєму, нічо поганого не роблю, а оглядаю твою квартиру.

А що він видався такий "непойнятливий", то з Ва-лентининого горла знову почали вириватися ті ж таки звуки, які він ніяк не міг з'єднати в слова; отож, коли кощава рука схопила його за коміра і почала виштовхувати з квартири, не дуже й опирався, бо миттю змикитив: треба звідси давати драла, бо та малахольна, здається, із тих скажених, з якими нормальному мужчині ліпше не зв'язуватися, а зв'язуватися з такими можуть тільки ті козли, котрі шукають собі мороки на голову, а він такого аж ніяк не шукав. Саме такі тверезі думки шугали в його голівці, коли Валентина рішуче виперала його геть, зрештою двері рішуче розчинилися і так само рішуче зачинилися перед його носом.

Постояв перед ними, ніби намагався запам'ятати номера цієї квартири і ніяк не міг, а може, щоб думки, так нещадимо розігнані по його малолітражній голові, хоч якось упорядкувалися, а коли такий момент настав, подзвонив, натисши на ґудзика, від чого в квартирі приємно заграло.

Двері з таким розмахом розчинилися, ніби були на потужних пружинах.

— Чого ще? — рубнула Валентина.

— Я пунімаю, — сказав Костя, — в тебе тепера місячні і ти нервенна, а я твою квартірку до кінця й не оглянув. То може, прийти за пару днів?

— Ти дурний чи придурюєшся? — спитала Валентина, знову роблячи рисячі очі.

— Чого дурний? — сказав Костя. — Мені ж треба знать: стоїть на тобі женитися чи ні? По-моєму, це понятні речі. А квартірка в тебе...

Цього разу двері гримнули так, що зі стелі полетіли на Костю лусочки глини. Він засміявся, покрутив головою і сказав, бо мав погану звичку в екстремальних ситуаціях говорити з собою вголос:

— Да, цих баб не поймеш. Чи може, вона подумала, шо я тешу клинця на її красіві глаза? Більшого кащея безсмертного в жизні не стрічав! — Адю, кицька!

І він помахав у бік запечатаних дверей, в той час, як рот його скривився у мефістофельському оскалі.

У читача в цьому місці можуть виникнути сумніви: як це вчителька, більше, жінка знаного співака, поета й краєзнавця, яка напевне мала б мати свою інтелігентність, а отже, певний цивілізований рівень, зв'язалася з таким бовдуром, яким тут змальований Костя. І тут я, автор цього опусу, хочу знову нагадати, що бовдуром Костя не був, а тільки оболонкою чорта, який тимчасово в Костю вдягся, а чорти, по-перше, великі жартівники та й працюють не раз не за своєю волею, а ніби агенти вищої чорної сили. Хто ж був Костиною вищою темною силою? Відверто кажучи: не знаю — може, директор школи, а може, коли повірити підозрам у містичних здатностях самого Валентина Заклунного, то й він, але в останнє я не вірю, і то тому, що в цей день із ним діялися неймовірні речі, які напевне були не без утручання тієї темної сили: раз ледве не загинув в автомобільній катастрофі з іномаркою (результат — ґуля на голові), а друге —провалився, як ми докладно описали, при тому, обидва випадки з винятковим щасливим закінченням — чи ж вища темна сила може дозволити собі такі проколи? Одне певне: наявна тут якась вельми тонка, навіть вишукана гра. Одного можна зробити безапеляційного висновка: Валентин Заклунний сам не був темною силою, а темна сила гралася з ним, при тому вельми активно, бо й на тих двох випадках не зупинилася — Заклунному в той день випало пережити ще й третього, нещасливого, а там, де в одному

ряді вилаш-товується потрійна низка повторів, про випадковість може говорити тільки по-дурному раціоналістична людина. Саме тому ми останній випадок того дня із Валентином Заклунним переносимо в тринадцятий розділок для нещастя нещасливе число.

13.

Дощ почався під вечір, принаймні після вечері, якою їх тут пригостили, де Валентин не так хотів, як мусив випити, щоб зняти стресову ситуацію, а окрім того став мимовільним героєм дня і кожен із місцевих бажав конче з ним кружлянути, відтак він наковтався немало, та й інші не відставали, навіть ексцентрична поетеса, яка сьогодні читала такі наївно-зворушливі любовні вірші (з раннього періоду), що й сама дивувалася, як по-ідіотичному вони звучать. Але публіка її віршами була захоплена й нагородила поетесу щедрими аплодисментами; вона ж після того відчула сплін, бо увіч пізнала, в яке архаїчне середовище потрапила. І їй стало так нецікаво, що завела за кулісами співчутливу розмову з Валентином Заклунним, поцікавившись, чи після падіння йому нічого не відходить?

— Помітила, що погано співав? — запитав Валентин.

— Нічого дивного, — сказала Антоніна Цеце. — Коли б я так гехнулась! Шкодую, Валентине Вальдемаровичу, що тоді до вас не стрибнула.

— Але ж ти двічі не віддаєшся? — зімружився Валентин.

— Щодо вас мене беруть сумніви, — печально сказала поетеса. — І через те, що відмовилася від того голого вечора з вами. Нє, то могло б бути прикольно!

— Моя жінка вже повернулася! — сказав добродушно Валентин. — Отже, поїзд пішов!

— Знаю, — поетеса звела на нього посивілі від спліну очиці. — Щось останнім часом мені тошно. Чули, які ідіотські вірші читала?

— По-моєму, хороші вірші, — сказав Валентин.

— То по-вашому я реґресую? — напружилася поетеса. — То мої ранні вірші.

— Бачиш, Антоніно, — сказав Валентин Заклунний тоном керівника літературної студії, тобто з усією педагогічною величністю. — Хорошими можуть бути вірші й раннього, й пізнього періодів.

— Ну, порівняли! — фуркнула Цеце. — Там же зовсім нема сексу!

— А що, хіба сексом вимірюється рівень поезії? —спитав Валентин.

— Аякже! Інакше для чого вони потрібні?! — категорично відказала поетеса...

Оце й була причина того, що вона напилася. Сірокапка напився з причини іншої: поета раптом заїло, що його незрозумілі вірші публіка не зрозуміла, бо навіть освистала його й реготала в найпатетичні-ших місцях. До речі й раніше траплялося не раз, що публіка його гостро не сприймала, але брав це за знак особливої вивищеності своєї поезії, недоступної юрбі, отже, та нещасна, простацька публіка своїм осудом ніби підіймала його на крилах власної величі.

— Вони всі тут викопні, — сказав зневажливо Сірокапка і з суму за тим, що всі тут викопні, на кошти тих викопних обпився, а коли це з ним траплялося, то ставав сірий, як земля, вирячував очі і дико ними поводив: при цьому язика йому заклинювало і не міг зв'язати й двох слів, а на лисині, як на чудотворній, з'являлися великі краплі, які більшали, більшали, а тоді стікали по гладкій поверхні за вуха, за шию й на лоба до брів, через що Сірокапка мусив весь час свою мироточиву

голову втирати, при тому, як казали лихі довкола літературні язики (очевидно, хтось це перевіряв), ті краплі на Сірокапчиній лисині складалися з 96-відсоткового спирту, відтак поет являв собою викінчений зразок вічного самогонного апарата: міг, сп'янівши, зібрати з черепа краплі (треба було тільки придумати як: наприклад, поклавши голову в мисочку), розвести наполовину водою, випити і знову стати п'яним, а з того з'явилися б нові краплі і так далі до повного алкогольного задоволення.

У такому стані вони вихилиталися з якоїсь їдаль-ної інституції, де було спеціальне приміщення для начальства та прийому гостей, і на них звалився дощ, який ішов уже, здається, давненько, бо довкола зібралися ситі та єхидні калюжі, схожі на розплесканих жаб, готових на них стрибнути, хоч і були розплескані.

— Ой, що діється? — зойкнула поетеса. — Можна, Валентине Вальдемаровичу, до вас під пахву?

І тут уперше за свою історію перебування в поетах Сірокапка виявив еротичну ініціативу, зважмо, випивши, мав, як правило, нерухомого язика:

— А під мою пахву не хочеш? — спитав, ошкірившись.

— Нє, — спокійно озвалася поетеса. — А знаєте чому? Сірокапка вирячився і страшно крутнув очима.

— Бо у вас, Сірокапчику, пахви нема. От! Сірокапка миттю згасив еротичний пал і знову став

сірий, як земля, а Валентин Заклунний, узявши під пахву Антоніну Цеце, голосно й лунко зареготав, тоді як поетеса під його пахвою тоненько, як цвіркун підхихикувала.

Ввалилися до мікроавтобусика, голова філії з начальником відділу культури вже чмухнули начальницьким легковиком; Сірокапка скромно сів за шофером, випростався і його очі погасли, як гаснуть фари — в такий спосіб западав у напівсонний, напівпоетичний транс, в якому, здається, й народжував незрозумілі вірші — вони складалися, як дрова в кринички, в його лисій мироточивій голові; голова при цьому мироточити продовжувала, а цінний вар із неї нераціонально пропадав. Валентин Заклунний з Антоніною Цеце під пахвою, поетеса звідти й не вилазила, сіли в глибині авта, і коли машина рушила, поетеса сакраментально сповістила, висунувши милого носика з-під пахви, що мала б охоту віддатися йому тут, просто в машині, бо Сірокапка непритомний, а шофер зайнятий, але цього не зробить, бо чим більше думає, тим певніше переконується, що організувати із ним інтимного вечора голими з читанням віршів —не так уже й банально, як їй здалося першого разу. А що подібна практика була в комуністичного начальства, їй на те начхати, бо тоталітарна епоха минула, а тепер часи інші. Окрім того їй цвяшком в'їлась у голову думка: чи не є архаїчним забобоном віддаватися чоловікові лише раз, чому з рештою не двічі, хіба це прикольно? Вона ж, екцентрична поетеса, не терпить тільки банальності, а зараз тут, у машині, йому не віддасться, бо хоче зберегти себе для нього на того чудового голого вечора.

— Хороша назва, правда? Голий вечір. Я так назву свою третю книжку!

— Якщо її напишеш, — сказав Валентин Заклунний.

— Напишу! — переконано сказала Антоніна Цеце. —Я вирішила стати великою поетесою, а великі поетеси пишуть багато книжок.

— Ну, це сумнівний висновок, — мовив Валентин Заклунний й почав легенько пощіпувати пиптика лівої грудки поетеси, від чого та важко задихала.

А за вікном ішов дощ, ляпав і тарабанив у шибки, так само ляпали й тарабанили об шибки лисої голови поета Сірокапки мертві й мокрі слова, що стулялися у незрозумілі вірші; асфальт мокро блищав, а де були калюжі, гостро спалахував, ніби з них на мить виростала загадкова чорна постать, одягнена у костюма для підводного плавання; з мороку виривалися фари, осліплюючи, й пропадали; інколи фари били в заднє скло — і вони ніби на корабля потрапили, який мотається у штормових хвилях. Антоніна Цеце ніжно ласкала Валентина Заклунного маленькою ручкою, і вони розхитувалися в любасній розкоші.

І саме тоді щось і сталося з машиною, здається, й іномарок із чортицею за кермом їм не трапилося; здається, і шофер був тверезий, але машину раптом занесло, при тому в той мент, коли в'їхала на якогось малого містка, і автобусик ударивсь об перила того містка і звалився у рівчака під ним, відтак і перекинувся. Щось хряснуло, заскреготало, дико заверещала ексцентрична поетеса, і на цьому пам'ять Валентина Заклунного перестала записувати події, бо запав у чорного морока. Коли ж отямився, обличчя його омивав дощ, а може, сльози Антоніни Цеце, бо низько нахилилася над ним і смикала, весь час перепитуючи, чи він її чує. Збоку нерушно стовбичив голомозий Сірокапка, звів до неба обличчя, але не видавав жодного звуку. Десь у мороку дико лаявся шофер, і це було як музика до беззвучної піети Сірокапки, В цей час над'їхала й зупинилася, не вимикаючи фар, машина ДАІ і до них, яскраво світячи ліхтариками, почали спускатися міліціонери.

Аварія була дивна, — за народними повір'ями, нечиста сила любить ховатися під містками. Ані шофер, ані Сірокапка, ані поетеса не постраждали, хіба подряпалися. Постраждав лишень Валентин Заклунний, він зламав руку і поранив обличчя при тому так, ніби подряпала його кішка чи роз'ятрена ревнощами жінка. Його, в супроводі Антоніни Цеце, яка виявляла до Валентина весь час найніжнішу увагу, завезли до лікарні, де на руку наклали гіпса, а обличчя, як могли, причепурили наліпками й зеленкою. А оскільки ноги в нього виявилися цілі, то й відпустили з лікарні, сказавши, що він народився в сорочці.

Тролейбуси ще ходили, і він, у супроводі ексцентричної поетеси, — Сірокапка десь загадково зник, — дістався до будинку, в якому мешкав.

— До побачення, Валентине Вальдемаровичу, — тепло сказала поетеса. — Я вас доставила до вашої жінки. Гадаю, ми ще організуємо голого вечора!

І вона звелася навшпиньки й поцілувала його в побиті губи. Вуста її були солодкі й гарячі, Антоніна хихикнула двозначно й сказала:

— А все-таки це було прикольно! Вищий клас!

Так Валентин Заклунний щасливо дістався до рідного дому і першою його думкою, коли опинився на самоті, було: а що, коли зараз застане в жінчиному ліжку її коханця? Чи вистачить у нього сили викинути його за двері, чи, може, коханець викине за двері його?

Потоптався трохи біля під'їзду, посопів, а тоді рішуче, відважно, звівши, як тур, голову, рушив під сходи, роздмухуючи в собі жар пригаслої потуги. Хай там що, а власне гніздо від небажаних прибульців він ще здолає захистити!

14.

Але сталося несподіване. Раніше, коли повертався пізно додому, жінка навіть не виходила до нього, тож тихцем пробирався до себе в кімнату, та й по всьому, при тому світла в коридорці не запалював. Зараз же, коли підозрював, що в домі може бути прибулець, вирішив світло запалити. Але воно запалилося саме, тільки переступив порога. І побачив поблідлу, як сніг, свою половину, з нажаханими очима і неймовірно розтуленим ротом.

— Що з тобою? — видихла вона.

— О, в мене сьогодні день пригод! — весело сказав. — Але все гаразд, коли не зважати на оце, — і він звів загіпсовану руку.

— Господи, Господи! — зажебоніла жінка. — Це все-таки сталося! Нє, я повинна тобі про все розказати.

— Що ти мелеш? — не зовсім чемно озвався Валентин Заклунний.

— Це ВІН! — неймовірно дивлячись на нього, прошептала Валентина.

— Хто він? — звисив голоса Заклунний.

— ВІН! Директор школи! Але я зараз тобі все розкажу! Тільки розігрію поїсти!

І вона кинулася, як була, в нічній сорочці, на кухню.

І це ще більше здалося дивним, бо жінка бозна від якого часу не тільки не розігрівала, але й не варила йому їсти. Валентин зовсім не був голодний, добре натовкся на прийнятті, але випадок був такий незвичайний, та й вела себе жінка так дивно, що вирішив упокоритися, а ще його заїла маленька, може, й недостойна цікавість: а чи не навчилася його жінка за цей час смачніше готувати? Отож спокійнісінько пройшов на кухню, зрештою, невідь-чому йому й самому захотілося розповісти про неймовірні сьогоднішні пригоди.

— Що це верзла про директора школи? — спитав він, зручно всідаючись. — По-моєму, він уже давно помер.

— В тому то й річ! — тривожно озвалася Валентина. — Минулої ночі він страшно мені приснився.

І от саме тоді, коли Валентин Заклунний не без задоволення вминав досить смачного, треба признати, борща, вона, ковтаючи слова і хвилюючись, оповіла якнайдокладніше про той сон, і про педагогічну раду директора школи зі своїми коханками, і про жеребкування, і про похвалку прибрати зі світу спершу Валентина, бо тільки тоді зможе забрати до себе її, адже жеребок випав, а точніше він сам його наклав, таки на неї. Розповіла навіть про те, що директор школи наказав їй рішуче прогнати авантюриста Костю, бо того цікавила не вона, а її квартира.

— Ну, квартира не твоя, а моя, — поправив Валентин. — І ти його прогнала?

— Прогнала, — зізналася Валентина. — При тому так, що й носа сюди більше не покаже. Що ти про це думаєш?

Валентин Заклунний замислився. Відверто кажучи, марновірним не був і в ніяку нечисту силу, ожи-лих мертв'яків, чортів, навіть відьом чи Готичні історії не вірив, але відразу ж зметикував, що цим можна незле скористатися — може, це поставить його жінку в належні рамці, і він нарешті здобуде собі домашній спокій, а прилякати жінку, ми вже про це згадували, таки любив.

— Коли признатися чесно, — сакраментально мовив, — то в цій історії винуватий я.

І він довірливим голосом розповів жінці про те, як, печально блукаючи улюбленим своїм цвинтарем, звернувся до мертв'яків із пристрасним закликом, щоб вони йому, Валентину Заклунному, допомогли.

— Отож вони, очевидно, й послали від себе того директора школи, — переконано сказав Валентин, — а він і увійшов у твій сон.

— І ти посмів насилати на мене мертв'яків? — обурено спитала Валентина.

— Хто ж знав, що так вийде, — відказав Заклунний. — Учинив те спонтанно, не дуже в те вірячи.

— Розкажи, що з тобою було? — наказала Валентина.

І він розважно, в певних місцях прибріхуючи, адже був поетом, і зв'язуючи свої пригоди із подіями жінчиного сну, розповів як усе було. Першого випадка описав, як то кажуть, реалістично, додавши тільки, що тоді, як іномарка мала наскочити на них, побачив візійно в її ліжку директора школи (ця історія сфантазувалася алюзійно до бездомного поета, котрого вигнав із жінчиного ліжка), але дивовижа була в тому, що Валентина, оповідаючи про директора школи, соромливо опустила, що той лежав у її ліжку, а в розповіді посадила його на чолі столу, за яким проходила педагогічна рада. Отож ця маленька деталь знову її вразила, аж поблідла й вирячилася. Розповів Валентин і про друге видження: перед тим, як провалився у сцену (так і справді було; і він тут не брехав, як знає читач), що ввело Валентину Заклунну в справжній містичний жах, який вельми виразно відбився на її лиці, від чого, треба признати, Валентин пізнав глибоке внутрішнє задоволення. До третього випадку він ані подумав розказати, що перед пригодою його пальці торкалися лівої пипки грудки ексцентричної поетеси, а її ніжна ручка пестила його, бо не був такий дурний, а повільним і щирим голосом розповів, що, випивши, задрімав; спершу йому здалося, що з калюж вигулькують якісь чорні постаті, а тоді з'явилося страшне видиво його улюбленого цвинтаря, котрий раптом заворушився, могильні плити почали зсовуватися, а з них полізли мертв'яки, але директора школи поміж них не було, бо його на тому цвинтарі, здається, не ховали.

— До речі, де його поховали? — спитав Валентин, ніби й не знав.

— Там, де й усіх, — відказала жінка. — На "Дружбі народів".

— Ні, я бачив у видженні старого цвинтаря, того, що його досліджую. А там його точно не було!

Отак сердечно вони гомоніли, дивуючись із чудо-глядних збігів, бо коли навіть прибрати Валентинові брехні, ті й справді були, при тому разючі, що все більше й більше укріплювало містичний Валентинин настрій, а Валентина наливало ще глибшим внутрішнім задоволенням, адже він зовсім не бажав розлучатися зі своєю жінкою, а тільки хотів, щоб дур вийшов із її голови. І йому здалося, що дур з її голови почав виходити, навіть легеньку, хитливу пару уздрів, а в тій парі весело усміхненого бісика, котрий корчив йому гримаси; до речі, цей бісик чомусь був вельми схожий на ексцентричну поетесу, від чого аж головою струснув і зміркував, що хміль із нього ще не вивітрився до решти. А з жінкою сталося також щось неймовірне, бо коли Валентин зі смаком дожирав котлету із макаронами і вельми тим захопився, Валентині раптом стало тривожно, і вона повернулася в бік дверей, які до цього були прихилені (сама прихиляла, чоловік же сидів до них спиною), і побачила їх навстіж, а прочіла тих дверей було залито густим, міражним світлом, в якому поколихувалася невиразна людська постать, задається-таки, директора школи, та постать підняла вгору пальця, потримала, а тоді зникла.

— Він знову був тут! — скрикнула Валентина.

— Хто? — здивувався Валентин.

— Та ж директор школи! — скрикнула жінка.

— Ну, це ти перехвилювалася! — спокійно озвався, запиваючи їжу пивом, Валентин. — При мені він прийти не посмів би!

Валентина глянула на чоловіка із співчуттям і раптом помітила, що в нього з лоба, там, де починається волосся, стриміли маленькі, світляні, осріблені ріжки. Тоді вона ще більше поспівчувала оцьому великому,

товстому, самовпевненому рогоностю, відтак відчула не менше задоволення, як передоцим відчував і він, дурячи її, по тому, зітхнувши, прорекла:

— Як собі хоч, а лишатися сама наніч бояюся!

— А чого залишатися самій? — спокійно мовив Валентин. — У тебе ж є законний чоловік. Тільки як я з тобою впораюсь із поламаною рукою?

— А я допоможу! — м'яко сказала Валентина і скромно опустила очі.

Був особливим сьогоднішній день, але не менш особливою стала й ніч. Не подаватимемо натуралістичних описів, як Валентин Заклунний захищав свою жінку від нечистої сили, скажемо тільки, що, не зважаючи на травми (його, а не її), обоє залишилися глибоко задоволені, отож, повтомлювані від пристрастей та пригод, запали відразу не так у сон, як у маревний транс, при цьому знову здобувши свою неподільність, а отже, бачили все однаково.

А привидівся їм снігопад, хоч стояло літо, а ще привиділося, що сильний вихор вимітав із дворів сміття, старі газети, викинуті речі, картопляні лушпайки, залишену наніч білизну, яка летіла, ніби велетенські птахи, махаючи крильми; вихор підхопив із під'їздів та лавок бомжів, і вони також полетіли, розкарячивши руки й ноги. І в тому летячому накопиську блимали, як спалахи, обличчя: коханок директора школи, учительок, яких він ще не встиг чи не захотів зробити своїми коханками, голови філії Спілки письменників, ексцентричної поетеси, поета Сірокапки, авантюриста Кості та всілякі інші, яких вони мали щастя бачити чи зустрічати останнім часом у цьому сколоченому світі. І все це зліталося й сідало біля цвинтаря, власне тільки живі істоти з летючого місива, бо сміття й підхоплені речі полетіли далі. Живі ж істоти склали юрбу, яку й було зігнано вихором, щоб стали слухачами незвичайного хору із мерців, в число хористів директор школи, керівник цього хору, суворо відібрав тільки тих, які дістали честь бути описаними

в меморіальній книжечці Валентина Заклунного під назвою "Таємниці старого цвинтаря"; при цьому навіки залишиться в таємниці, в який спосіб у цю компанію потрапив сам директор школи, адже був похований на іншому цвинтарі. Але як там не було, саме він вручив кожному із мерв'яків по примірнику тієї книжиці, наказавши тримати в тому місці, де в тлінному житті в них билися серця. Відтак вилаштувалися, стали урочисті і на вимашний знак директора школи, який перед цим вийняв камертона і вивірив мелодію, дружно заспівали "Де лад у сімействі, там мир і тишина", — а зігнана юрба у такт заплескала в долоні, від чого в сонних Валентина та Валентини Заклунних з'явилося по зворушеній крапельці: в нього біля правого, а в неї біля лівого ока. І саме в цю мить вони подумали індивідуальні думки: вона про те, що вже ніколи не заводитиме коханців, хіба при особливій оказії, бо крім прикрощів це нічого не приносить; а він про те, що одна із запланованих акцій, якщо зберігатиметься в його домі такий ідеальний мир, таки не відбудеться — отой голий вечір, про якого вони майже твердо домовилися із ексцентричною поетесою. А може, й відбудеться, меланхолійно подумав Валентин Заклунний, бо жінка подібна до вина: щоб бути добрим, і смачним, і поживним йому треба належно бути приготованим, але ще ретельніше збереженим, і має воно втримуватися в чистоті й ладі, без сторонніх домішок, бо коли такі сторонні домішки у вино потрапляють, воно починає грати й киснути, а скисле вино, скільки б не додавав до нього цукру, вже ніколи кислим бути не перестане. Отож, печальний вітерець завіявся в сонну душу Валентина Заклунного і він помислив: хіба можна виміряти настроєм сьогоднішнього дня настрої завтрашні, не кажучи вже про позавтрашні? Адже ми нічогісінько в цьому світі не знаємо й не розуміємо, бо коли гадаємо, що це не так, нас і справді треба пожаліти, бо всі ми, бідолашки, гідні жалю. А ще більше гідні жалю через те, що шукаємо співчуття не в добрих і милих жінок, а в ексцентричних поетес, а що останнім може спасти в голову і як вони поведуться наступної години, не зможе нам, бідолашним, сказати навіть покійний директор школи, який зумів організувати із мертв'яків старого цвинтаря такого досконалого хора. Відтак мусимо тяжко задуматися: а хто керує тим хором, співаками якого мусимо бути й ми, коли не тепер, то колись?

1999 p.